

DOBITNIK NOBELOVE NAGRADE

STAJNBEK

O MIŠEVIMA I LJUDIMA

Jedna od najkontroverznijih knjiga XX veka

Goc@

www.balkanownload.org

John Steinbeck
O MIŠEVIMA I LJUDIMA

Preveo
Danilo Mihajlović

Naslov originala

John Steinbeck
Of Mice and Men

Copyright ©John Steinbeck, 1937

Copyright renewed ©John Steinbeck, 1965

Translation copyright ©za srpsko izdanje 2015, LAGUNA

I

Na nekoliko milja južno od Soledada, reka Salinas teče duboka i zelena baš uza samu brdovitu obalu. Voda je ipak topla jer pre nego što dospe u uzani jaz prelazi preko žutog peska izloženog suncu. Na jednoj strani reke uzdižu se pozlaćeni brežuljci sve do čvrstih, stenovitih Gabilenskih planina, a prema dolini voda je oivičena drvećem - svežim, svakog proleća zelenim vrbama, s ostacima od zimskih bujica na nižim granama; divljim smokvama sa pegavim, beličastim, poleglim granama i grančicama koje se nadnose nad vodu. Po peskovitoj obali pod drvećem napadao je dubok sloj lišća, tako krt da gušter pravi nesrazmeran šum jureći preko njega. Zečevi su predveče izlazili iz žbunja i sedeli na pesku, a vlažno tlo bilo je pokriveno noćnim tragovima rakuna, razmaknutim otiscima šapa pasa sa rančeva i duboko utisnutim tragovima jelena i srna što su po mraku dolazili na pojilo.

Tu je i staza kroz vrbe i između divljih smokava, dobro utabana staza kojom dolaze momci sa rančeva da se kupaju u dubokom jazu, i kojom predveče umorno silaze skitnice sa druma, da prenoće pored vode. Tu, pred niskom horizontalnom granom jedne džinovske divlje smokve leži gomila pepela stvorena od mnogih vatri; grana je uglačana od ljudi koji su sedeli na njoj.

* * *

Predveče jednog toplog dana zašušta povetarac među lišćem. Senka se pela uzbrdo prema vrhu. Na peskovitim obalama sedeli su zečevi tako mirno kao da su izvajani od sivog kamena. I onda se u pravcu državnog druma začuše koraci po suvom lišću divlje smokve. Zečevi bešumno požuriše u zaklone. Nadmeni ždral se teško i polako izdiže uvis i tromo odlete niz reku. Za trenutak mesto osta bez života, a sa staze se pojaviše dva čoveka i stupiše na čistinu pored zelenog jaza.

Silazili su jedan za drugim, pa tako produžiše čak i na čistinu. Obojica su na sebi imali grube pamučne pantalone i grube pamučne kapute sa metalnim dugmetima. Obojica su nosili bezoblične crne šešire i obojici je preko ramena bilo prebačeno čvrsto smotano ćebe. Prvi je bio mali i hitar, crnomanjast, nemirnih očiju i oštih, jakih crta. Svaki deo tela bio mu je jasno ocrtan: male, snažne šake, vitke ruke, tanak i koščat nos. Iza njega išla je njegova sušta suprotnost: glomazan čovek bezobličnog lica, sa krupnim bledim očima, opuštenih širokih ramena; on je koračao teško, vukući pomalo noge, na način kako medved vuče šape. Ruke mu se nisu pomerale u hodu, već su mlitavo visile.

Prvi se čovek zaustavi na čistini tako naglo da njegov pratilac umalo ne nalete na njega. On skide šešir, kažiprstom izbrisa znojavu pantljiku iznutra i otrese znoj. Njegov glomazni drug zbacila na zemlju ćebe, spusti se pored vode i stade da pije s površine zelenog jaza. Pio je dugim gutljajima, frkćući u vodu kao konj. Mali čovek nervozno mu pride.

"Leni!", reče oštro. "Leni, za ime božje, ne pij toliko." Leni nastavi da frkće u vodu. Mali se čovek naže i prodrma ga za ramena. "Leni. Bićeš bolestan kao prošle noći."

Leni zagnjuri celu glavu u vodu, zajedno sa šeširom, pa tek onda sede na obalu, dok mu je voda sa šešira kapala na plavi kaput i tekla niz leđa. "Ovo je dobro", reče. "Pij, Džordže. Napij se dobro." Smeškao se srećno.

Džordž zbacila svoj zavežljaj i pažljivo ga položi na obalu. "Nisam siguran da je voda dobra", reče. "Izgleda kao da se uhvatila neka skrama."

Leni potopi šaku u vodu i stade da pljeska prstima tako da se voda lako uzburka: kolutovi se proširiše preko jaza čak na drugu stranu, i vratiše se. Leni ih je pažljivo posmatrao. "Pogledaj, Džordže. Vidi šta sam napravio."

Džordž kleče pored jaza i stade da pije iz ruke, brzim gutljajima. "Ukus je dobar", priznade on. "A ipak ne izgleda da teče. Nikad ne smeš da piješ vodu koja ne teče, Leni", reče beznadežno. "Ti bi i iz oluka pio kad ožedniš." On se poli vodom po licu, protrlja vrat i bradu. Onda ponovo namesti šešir, odmače se od reke, privuče kolena i obuhvati ih rukama. Leni, koji je sve to posmatrao,

podražavao ga je potpuno. I on se odmače, privuče kolena i zagri ih, pa pogleda u Džordža da vidi da li je ispravno uradio. Navuče zatim još malo šešir na oči, kao Džordž.

Džordž je mrzovoljno posmatrao vodu. Uglovi očiju bili su mu crveni od sunca. Zatim reče ljutito: "Baš smo mogli da se dovezemo do samoga ranča, da je samo onaj prokleti šofer znao šta govori. 'Još samo malo parče niz drum', rekao je, 'malo parče.' Vraga, skoro četiri milje, eto koliko mu je to parče! Nije hteo da se zaustavlja pred ulazom u ranč, znam ja dobro. Lenština jedna, nije hteo da nas vozi uzbrdo. Možda se neće ni u Soledadu zaustaviti. Lepo nas izbaci i reče: 'Još samo malo parče niz drum.' Kladim se da je bilo više od četiri milje. Vraški vruć dan."

Leni je neodlučno gledao u njega: "Džordže?"

"Šta je sad?"

"Kuda idemo, Džordže?"

Mali čovek ljutito navuče ivicu šešira na oči i namršti se na Lenija. "Znači, opet si zaboravio, je li? Opet da ti ponovim, je li? Bože, ti si zaista prokleta glup!"

"Zaboravio sam", reče Leni blago. "Pokušao sam da ne zaboravim. Na časnu reč jesam, Džordže."

"Dobro, dobro. Reći ću ti još jedanput. Ionako nemam šta da radim. Imam vremena da ti to ispričam, pa da zaboraviš i da ti sve još jednom ispričam."

"Pokušavao sam i pokušavao", reče Leni, "ali nikako nije išlo. A sećam se onog o kunićima, Džordže."

"Dođavola s kunićima. Sve što si ikad upamtio, to je to o kunićima. Dobro. Sad slušaj, i moraš da upamtiš da ne bismo opet zapali u nezgodu. Da li se sećaš kako smo sedeli na kanalu u Ulici Hauard i posmatrali tablu?"

Lenijevo se lice razvuče u zadovoljan smešak. "Pa da, Džordže. Sećam se toga... Ali... Šta smo ono radili? Sećam se nekih devojaka kako prolaze, a ti kažeš... kažeš..."

"Dovraga s tim šta ja kažem. Da li se bar sećaš kako smo otišli do radnje Mari i Redija, i kako su nam oni dali radne kartone i autobuske karte?"

"O, dabome, Džordže. Sad se sećam." On se brzo maši rukom u spoljni džep kaputa. Zatim skrušeno reče: "Džordže... Nemam

karton. Mora da sam ga izgubio." Oborio je pogled u očajanju.

"Nisi ga nikad ni imao, budalo jedna. Oba su kod mene. Zar misliš da bih ti dao da nosiš svoj rođeni karton?"

Leni se nasmeši od olakšanja: "Ja... ja sam mislio da sam ga metnuo u spoljni džep." Njegova ruka ponovo skliznu u džep.

Džordž ga oštro pogleda. "Šta si to izvadio iz džepa?"

"Ništa u džepu nema", izbacila Leni kao iz puške.

"Znam da nema ništa. Zato imaš u ruci. Šta je to u ruci - što kriješ?"

"Ništa nemam, Džordže. Na časnu reč."

"Hajd', daj to ovamo."

Leni odmaknu sklopljenu šaku što je mogao dalje od Džordža. "Ta to je samo miš, Džordže."

"Miš? Živ miš?"

"A-a. Mrtav miš, Džordže. Nisam ga ja ubio. Zaista! Našao sam ga. Mrtvog sam ga našao."

"Daj ovamo!" reče Džordž.

"Jaoj, ostavi mi ga, Džordže."

"Daj ovamo!"

Lenijeva stegnuta šaka polako poslušala. Džordž uze miša i baci ga preko vode na drugu stranu, među grmlje. "Pa šta radiš s mrtvim mišem, za ime boga?"

"Gnječio sam ga palcem dok smo išli", reče Leni.

"E pa, odsad kad budeš išao sa mnom, nećeš više gnječiti miševе. Znaš li kuda sada idemo?"

Leni pogleda nespokojno, pa zbunjeno prisloni lice uz kolena. "Opet sam zaboravio."

"Isuse", reče Džordž rezignirano. "Dobro... pazi, idemo na rad na jedan ranč, kao onaj na kome smo bili gore, na severu."

"Gore na severu?"

"U Vidu."

"O, dabome. Sećam se. U Vidu."

"Taj ranč, gde ćemo sad raditi na četvrt je milje odavde. Ući ćemo i tražiti gazdu. Sad, pazi - ja ću mu dati radne kartone a ti nećeš reći ni reč. Samo stoj mirno i ne govori ništa. Jer ako sazna kakva si budala, nećemo dobiti posao, ali ako te prvo vidi na radu a ne čuje te da govoriš, stvar će biti u redu. Jesi li shvatio?"

"Dabome, Džordže. Dabome da sam shvatio."

"Vrlo dobro. Dakle, pazi: kad budemo razgovarali sa gazdom, šta ćeš ti da radiš?"

"Ja ću... ja ću", Leni se zamisli. Lice mu se zgrči od napora što misli. "Ja neću ništa da govorim... samo ću da stojim."

"Najzad. Tako je dobro. Ponovi to dva-tri puta, da zaista ne zaboraviš."

Leni je polako mrmljao za sebe: "Neću ništa govoriti... neću ništa govoriti... neću ništa govoriti."

"Dobro", reče Džordž. "Niti ćeš raditi rđave stvari kao što si radio u Vidu."

Leni ga pogleda unezvereno: "Kao što sam radio u Vidu?"

"O, dakle i to si zaboravio, je li? Dobro, neću te podsećati, bojim se da ne učiniš opet."

Lenijevo lice se najednom zasvetle od razumevanja, "A! Isterali su nas iz Vida", izbaci sav srećan.

"Đavola su nas isterali", reče Džordž neraspoloženo. "Sami smo pobjegli. Tražili su nas, ali nas nisu šćepali."

Leni se smeškao sav srećan. "Vidiš da to nisam zaboravio."

Džordž se izvali na leđa na pesak i prekrsti ruke pod glavom; Leni ga je podražavao, s vremena na vreme dižući glavu da vidi da li sve tačno radi. "Bože, s tobom uvek samo velike muke", reče Džordž. "Mogao bih tako lako i lepo da živim da nemam tebe. Mogao bih da živim tako lako, a možda bih imao i devojkju."

Za trenutak Leni je ćutao, a onda izbaci pun nade: "Radićemo na ranču, Džordže."

"Vrlo dobro. To si shvatio. Ali ćemo ovde da prespavamo, imam za to razloga."

Dan se brzo gubio. Samo su još vrhovi Gabilenskih planina plamsali u sunčevoj svetlosti koja je napustila dolinu. Neka vodena zmija provijuga preko vode s glavom izdignutom kao mali periskop. Trske lako zadrhtaše u reci. Daleko prema drumu jedan ćovek je nešto vikao, a drugi mu je vićući odgovarao. Grane divlje smokve zašuštaše od vetrića koji se odmah izgubi.

"Džordže, zašto ne odemo na ranč i ne večeramo? Oni tamo sigurno večeraju."

Džordž se prevrte na stranu. "Nema za tebe objašnjenja. Ovde mi se dopada. Sutra ćemo da radimo. Video sam vršalice usput. To

znači da ćemo tovariti džakove sa žitom, da nam puknu leđa. Noćas ću zato ovde da ležim i da gledam u nebo. To volim."

Leni kleče i pogleda Džordža: "Zar nećemo večerati?"

"Hoćemo ako prikupiš malo vrbovog granja. Imam tri konzerve pasulja u zavežljaju. Ti naloži vatru. Daću ti šibicu kad skupiš granje. Onda ćemo zagrejati pasulj i večerati."

"Ja volim pasulj sa sosom."

"Ali večeras nema sosa. Idi po drva. I nemoj se mnogo skitati uokolo. Uskoro će se sasvim smrknuti."

Leni se teško osovi na noge i nestade u grmlju. Džordž ostade da leži na istom mestu; poče tiho da zviždi za sebe. Začu se neko pljuskanje niz reku u pravcu kud je Leni otišao. Džordž zastade sa zviždanjem i napregnu uši. "Jadnik", reče tiho, pa nastavi da zviždi.

Uskoro se pojavi Leni - oglasi se kršenjem grana u grmlju.

Nosio je mali vrbov prut u ruci. Džordž sede. "Dakle tako", reče osorno. "Daj ovamo tog miša!"

Ali Leni zauze izgled savršene nevinosti. "Kakvog miša, Džordže? Nemam nikakvog miša."

Džordž ispruži ruku. "Hajde. Daj ga ovamo. Mene ne možeš prevariti."

Leni je oklevao, uzmicao, osvrtao se divlje na ivicu grmlja kao da se premišlja da li da pobegne u slobodu. Džordž reče hladno: "Odmah daj miša ili će sad biti svašta."

"Šta da ti dam, Džordže?"

"Znaš ti dobro šta, dođavola. Hoću miša, smesta."

Leni nerado zavuče ruku u džep. Glas mu je zvučao nekako slomljeno. "Ne razumem zašto ne smem da ga zadržim. Taj miš nikome ne pripada. Nisam ga ni ukrao. Našao sam ga mrtvog pored puta."

Džordž je i dalje držao zapovednički ispruženu ruku. Lagano, kao pas koji ne želi da vrati loptu gospodaru, Leni se približavao, uzmicao, ponovo prilazio. Džordž strogo puče prstima, i tek na taj zvuk Leni položi miša na njegovu šaku.

"Ništa rđavo nisam učinio s njim, Džordže. Samo sam ga gladio."

Džordž ustade i baci miša što je dalje mogao u mračno šiblje, pa onda pride vodi i opra ruke. "Budalo jedna. Zar misliš da nisam video da su ti noge mokre jer si prelazio reku da uzmeš miša?" On začu

kako Leni jeca i place i okrete se. "Plače kao balavac! Isuse! Mator momak." Leniju je usna podrhtavala a u očima se pojaviše suze. "Pa, Leni!" Džordž spusti ruku na Lenijevo rame. "Ne uzimam ti ga bez razloga. Taj miš nije živ; osim toga, ubio si ga gnječenjem. Nabavi drugog živog miša i pustiću te da ga malo zadržiš."

Leni je sedeo na zemlji žalosno oborene glave. "Ne znam gde da nađem drugog miša. Sećam se da mi je jedna žena davala miševe - svakog koga uhvati. Ali ta žena nije ovde."

Džordž podrugljivo reče: "Žena, je l'? Zar si zaboravio čak i koja je to žena? To je bila tvoja rođena tetka Klara. I ona je prestala da ti ih daje. Svakoga bi zgnječio."

Leni ga tužno pogleda. "Bili su tako mali", reče izvinjavajući se. "Ja ih milujem, a oni me odmah gricnu za prst. Ja ih onda štipnem za glavu, a oni crknu - jer su tako mali. Želeo bih da što skorije dobijemo kuniće, Džordže. Oni nisu tako mali."

"Ostavi sad kuniće. I znaj da više nećeš dobiti živog miša. Tvoja tetka Klara davala ti je gumenog miša, a ti ga nisi hteo."

"Nije mi bio zgodan", reče Leni.

Vatra sunčevog zalaska ugasi se na vrhovima planina, sumrak se spusti nad dolinu i polutama se uvuče među vrbe i javorove. Jedan veliki šaran isplovi na površinu jaza, proguta vazduh i ponovo se tajanstveno izgubi u tamnoj vodi, ostavivši na površini vodene krugove koji su se širili. Nad glavom lišće ponovo zadrhta i mali čuperci vrbine paučine sleteše i padoše po površini vode.

"Hoćeš li ići po drva?", upita Džordž. "Ima ih mnogo, pravo, tu gore, iza ove divlje smokve. Grane koje je reka nanela. Hajde, idi sad, donesi ih."

Leni zađe za drvo i donese naramak suvog lišća i grančica. Nabaci to na staru gomilu pepela i vrati se da donese još. Skoro je sasvim pala noć. Nad vodom zalepršaše krila nekog goluba. Džordž priđe gomili i potpali suvo lišće. Plamen zapucketa kroz grančice i stade da liže. Džordž razveza svoj zavežljaj i izvuče tri konzerve pasulja. Namesti ih uz vatru, blizu plamena, ali tako da ih on ne dodiruje.

"Pasulja ima dovoljno za četvoricu", reče Džordž.

Leni ga je posmatrao preko vatre, pa reče pomirljivo: "Volim pasulj sa sosom."

"Lepo, ali nemamo ga", ne izdržavši viknu Džordž. "Što god nemamo, ti bi to. Bože moj, što bih lako živeo da sam sam. Mogao bih se i zaposliti, pa bez brige. Nikakve nezgode ne bi bilo, a na kraju meseca mogao bih sa svojih pedeset dolara da odem u varoš i kupim što god zaželim. Mogao bih i celu noć da provedem u javnoj kući. Mogao bih da jedem gde god zaželim, u hotelu ili gde drugde, i da poručim sve što mi srce zaželi. I sve bih to mogao činiti na kraju svakog prokletog meseca. Kupio bih galon viskija, ili bih sedeo u kockarnici i igrao karte, ili bilijara." Leni je klečao zagledan preko vatre u razljućenog Džordža. "Tebe sam dobio! Ne možeš da ostaneš ni na jednom poslu, a upropastiš mi svako zaposlenje koje pronađem. Jednako me vučeš kroz ovu zemlju. I to još nije najgore. Zapadaš u nezgode, praviš gluposti i činiš rđave stvari, a ja posle moram da te spasavam." Glas mu je skoro prešao u viku. "Ti, bedna ludo! Zbog tebe sam uvek na žeravici." Stao je da ga oponaša onako kao što male devojčice podražavaju jedna drugu. "Hteo sam samo da pipnem devojčinu haljinu - hteo sam da je pogladim kao da je miš... Dobro, ali kako je, dovraga, ona mogla da zna da si hteo samo da joj pipneš haljinu? I ona se trgne, a ti je zgrabiš kao da je miš. Počela je da vrišti toliko da smo morali da se uvučemo u rezervoar za vodu i da tu presedimo ceo dan, dok su nam momci bili za petama, i tek noću da se izvučemo u mrak pa preko granice. I stalno takve stvari - stalno. Gotovo zaželim da te zatvorim u kavez sa milion miševa, pa se zabavljaj." Ljutina ga prođe naprečac. Pogledao je preko vatre u Lenijevo izmučeno lice i oborio oči posramljen.

Bilo je sasvim mračno, a vatra je osvetljavala debela obližnja drveta i izvijene grane nad glavama. Leni polako i pažljivo dopuza oko vatre do Džordža, prekrsti noge i sede. Džordž obrte konzerve pasulj a tako da je sad druga strana bila okrenuta vatri. Pravio se da ne primećuje Lenija tako blizu sebe.

"Džordže", reče Leni vrlo oprezno. Bez odgovora. "Džordže!"

"Šta hoćeš?"

"Šalio sam se samo, Džordže. Neću sosa. Ne bih ga jeo čak ni da je tu pored mene."

"Da ga imamo, mogao bi ga jesti."

"Ali ja ga ne bih jeo. Sve bih tebi ostavio. Mogao bi da sav pasulj preliješ njime, ja ga ne bih ni pipnuo."

Džordž je još uvek mrzovoljno piljio u vatru. "Kad samo pomislim kako bih se provodio bez tebe, dođe mi da poludim. Nemam posle mira."

Leni je i dalje klečao. Gledao je preko reke u mrak. "Džordže, hoćeš li da odem i da te ostavim samog?"

"Kuda bi, dođavola, mogao ići?"

"Pa, mogao bih. Mogao bih otići u ona brda. Negde bih već našao neku pećinu."

"Je l'? A šta bi jeo? Nemaš dovoljno njuha da nađeš išta za jelo."

"Našlo bi se, Džordže. Ne treba mi lepe hrane sa sosom. Ležao bih na suncu i niko me ne bi vređao. A kad bih našao miša, mogao bih da ga zadržim koliko hoću. Niko mi ga ne bi uzeo."

Džordž ga brzo i ispitivački pogleda. "Bio sam zao, je li?"

"Ako me stvarno nećeš, mogu da odem u brda i da nađem pećinu. U svako doba mogu da odem."

"Ama ne... Gledaj! Šalio sam se samo, Leni. Jer ja hoću da ti ostaneš sa mnom. Nezgodno je što jednako ubijaš miševe." On zastade. "Sad ću ti kazati šta ću da uradim, Leni. Čim se ukaže prilika, daću ti jedno kuće. Možda njega nećeš da ubiješ. To će biti bolje od miševa. I mogao bi jače da ga stisneš."

Leni je izbegavao mamac. Osetio je svoju prednost. "Ako me ne želiš, ti samo kaži, ja ću otići u brda, pravo tamo... pravo u ona brda, i živeću sam. Tako mi bar niko neće krasti miševe."

"Ja želim da ostaneš sa mnom, Leni", reče Džordž. "Isuse, kad bi ostao sam, neko bi te ubio misleći da si šakal. Ne, ostaješ sa mnom. Tvojim tetka Klari, iako je mrtva, ne bi bilo milo da lutaš sam."

"Pričaj mi", progovori Leni snažno, "kao ono ranije."

"Šta da ti pričam?"

"O kunićima."

"Nećeš mi podvaliti", odseče Džordž.

"Hajde, Džordže", molio je Leni. "Reci mi. Molim te. Kao ono pre."

"To te uzbuđuje, je li? Dobro, pričaću ti, pa ćemo posle da večeramo.."

Džordžov glas postade dublji. Odmereno je nizao reči kao da ih je već mnogo puta ranije izgovorio. "Momci kao mi, što rade po rančevima, najusamljeniji su momci na svetu. Nemaju porodice. Nemaju zavičaja. Dođu na ranč, rade za nadnicu, pa onda odu u

grad i profučkaju sve što su zaradili, i posle ih vidiš kako se klate na nekom drugom ranču. Nemaju pred sobom nikakvu budućnost."

Leni je uživao. "To je - to je to. A sad pričaj kako ćemo mi."

Džordž nastavi: "Sa nama nije tako. Mi imamo izgleda. Mi imamo nekoga s kim možemo prijatno da razgovaramo. Drugi sede po kafanama i troše novac jer nemaju kuda da idu, a mi ne. Ako ti momci dopadnu tamnice, mogu da pocrkaju tamo - niko za njih ne brine. Ali mi ne."

Leni upade: "Ali mi ne! I zašto? Jer... ja imam tebe, a ti imaš mene, da pazimo jedan na drugoga, eto zašto." Nasmeha se očaran. "Nastavi, Džordže!"

"Pa ti si naučio napamet. Možeš i sam."

"Ne, ne... ti. Nešto sam zaboravio. Pričaj kako će biti."

"Pa, dobro. Jednog dana skupićemo pare pa ćemo kupiti kućicu i malo zemlje, i neku svinju i..."

"Pa ćemo živeti od plodova zemlje", viknu Leni. "Imaćemo i kuniće. Nastavi, Džordže! Pričaj šta ćemo imati u bašti, pa o kunićima u kavezu, o kiši, zimi, o peći, pa o tome koliko je debeo kajmak na mleku, tako da ga i nožem teško možeš seći. Pričaj o tome, Džordže."

"Zašto sam ne pričaš? Pa sve to i sam znaš."

"Ne... reci ti to. Nije isto kad ja pričam. Hajde... Džordže. Kako ću da gajim kuniće."

"Dobro", reče Džordž. "Imaćemo veliki komad zemlje s povrćem i kavez s kunićima, i reći dovraga sa radom, pa ćemo zapatiti piliće. A kada zimi pada kiša, mi ćemo reći dovraga sa radom, pa ćemo založiti vatru u peći i sedeti oko nje slušajući kako kiša bije po krovu. - Budalaštine!" Izvadio je perorez. "Nemam više vremena za priču." On nožem otvori konzervu i pruži je Leniju. Onda otvori i drugu. Iz džepa izvadi dve kašike i jednu dade Leniju.

Sedeli su pored vatre, punili usta pasuljem i snažno žvakali. Dva-tri zrna pasulja ispadoše Leniju iz usta. Džordž mahnu kašikom. "Šta ćeš reći sutra kad te gazda bude ispitivao?"

Leni prestade sa žvakanjem i proguta. Na licu mu se pojavi usredsređen izraz. "Ja... ja, neću... reći nijednu reč."

"Bravo! Dobro, Leni! Možda se ipak popravljáš. Kad budemo imali malo zemlje, mogu te pustiti da gajiš kuniće. Naročito ako budeš

pametan kao ovo sad."

Leni se gušio od zadovoljstva. "Ja mogu da upamtim", reče.

Džordž opet pokaza kašikom. "Pazi, Leni. Hoću da pažljivo pogledaš unaokolo. Možeš ovo mesto da upamtiš, zar ne? Ranč je nekih četvrt milje tamo gore. Samo treba ići uz reku?"

"Dabome", reče Leni. "To mogu da upamtim. Zar nisam upamtio da sutra treba da ćutim."

"Da, upamtio si. Ali sad pazi, Leni: ako se slučajno desi da zapadneš u nezgodu, kao što je uvek ranije bivalo, hoću da dođeš pravo ovamo i da se sakriješ u žbunje."

"Da, u žbunje", reče Leni polako.

"Sakriješ se u žbunje dok ja ne dođem po tebe. Jesi li upamtio?"

"Dabome, upamtio sam, Džordže. Sakriću se u žbunje dok ti ne dođeš."

"Ali ne smeš da zapadaš u nezgode, jer ako se to desi, neću ti dati da gajiš kuniće." Bacio je praznu konzervu u žbunje.

"Neću upadati u nezgode, Džordže. Ni reč neću reći."

"Dobro, dobro. Donesi sad svoj zavežljaj ovamo, bliže vatri. Biće lepo spavati ovde. Gledaš u nebo, a tu je lišće. Ne meći više drva na vatru. Pustićemo da se ugasi."

Napraviše ležaj na pesku, a kako se plamen gasio, osvetljeni prostor se smanjivao; izvijene grane nestadoše i samo je još slabašan odsjaj pokazivao gde su stabla drveća. Iz mraka Leni pozva: "Džordže, spavaš li?"

"Ne. Šta hoćeš?"

"Da gajimo kuniće raznih boja."

"Dabome", reče sanjivo Džordž. "Crvene, i plave i zelene, Leni. Milion kunića."

"Sa dugom mekom dlakom, Džordže, kao što sam video na vašaru u Sakramentu."

"Dabome, sa dugom dlakom."

"Mogu ja i da odem od tebe, Džordže, i da živim u pećini."

"Možeš ti i dođavola da odeš", reče Džordž. "A sad umukni."

Ugljevlje se sve nejasnije crvenelo. Na brdu jedan šakal zalaja, a s druge strane reke odgovori mu pas. Lišće divlje smokve šaputalo je pod lakim noćnim vetrićem.

II

Baraka za spavanje bila je dugačka pravougaona zgrada. Unutra su zidovi okrečeni a pod nebojen. Na tri zida bio je po jedan mali četvrtast prozor, a na četvrtom čvrsta vrata sa drvenom rezom. Uza zidove beše poređano osam ležaja - pet pokrivenih ćebadima, a na preostala tri behu slamarice od grube, debele jutene materije. Iznad svakog ležaja bio je zakucan po jedan sanduk od jabuka, s otvorom napred, tako da su se time dobijale po dve police za lične stvari onoga čiji je ležaj. Police su bile pretovarene sitnicama: sapunima i talk-puderom, brijačima i onim časopisima sa Divljeg zapada koje ljudi sa ranča vole da čitaju, da im se podsmevaju, a potajno da im veruju. I lekova je bilo po policama, i bočica, češljeva, a sa eksera ukucanih sa strane u sanduke visila je negde i marama za vrat. Blizu jednog zida nalazila se crna peć od livenog gvožđa, čiji je čunak pravo naviše probijao tavanicu. Nasred sobe stajao je velik, četvrtast sto po kome su bile razbacane karte za igranje, a oko njega poređani sanduci na kojima sede igrači. Bilo je oko deset pre podne. Sunce je kroz jedan bočni prozor bacalo sjajan i pun prašine zrak kroz koji su munjevito proletale muve kao zvezde padalice.

Drvena reza se podiže. Vrata se otvoriše i jedan visok, star čovek, povijenih ramena, stupi unutra. Bio je obučen u plave pamučne pantalone i kaput i nosio veliku metlu u levoj ruci. Iza njega je ušao Džordž, a iza njega Leni.

"Gazda vas je čekao sinoć", reče stari čovek. "Ljutio se kao đavo što niste došli da danas počnete posao." Podiže desnu ruku, ali iz rukava se pomoli samo okrugao članak bez šake, kao štap. "Eno vam kreveta, ona dva tamo", reče pokazujući na dva ležaja blizu peći.

Džordž priđe i baci ćebad na slamaricu od jute, koja je služila umesto dušeka. Pogleda u sanduk i izvadi odande žutu plehanu kutijicu. "Hej! Šta je ovo, dođavola?"

"Ne znam", reče stari čovek.

"Ovde piše 'Ubija sigurno vaške, bubašvabe i drugu gamad'. Kakav nam to, dovraga, krevet dajete? Nikakva gamad nije nam potrebna."

Stari čistač premesti metlu pod mišku, pritisnu je uza se laktom pa ispruži ruku da uzme kutijicu. Pažljivo je posmatrao etiketu.

"Da ti kažem", reče najzad, "ovaj poslednji što je ovde spavao bio je kovač - vraški fin čovek i tako čist da ti je milo kad ga sretnoš. Prao je ruke čak i *posle* jela."

"Pa kako dođe do vašaka?" U Džordžu se polako kupila ljutina. Leni spusti zavežljaj na susedni krevet. Posmatrao je Džordža otvorenih usta.

"Da ti kažem", reče stari čistač. "Taj kovač - zvani Beli - to ti je bio čovek koji bi ovo sipao okolo i kad bi znao da nema stenica - samo da bude siguran, razumeš li? Da ti pričam šta je radio: ljuštio bi kuvane krompire i svako crno mesto bi izbacio pre jela. A kad bi video na jajetu crvenu pegu, on bi je sastrugao. Najzad je i otkazao zbog jela. Eto takav je bio - čistunac. Posebno se oblačio u nedelju čak i ako nikud nije išao, vezivao je i maramu oko vrata, pa bi ostajao u baraci."

"Opet nisam siguran", reče Džordž sumnjajući. "Zbog čega je otkazao?"

Starac stavi žutu kutijicu u džep i člankom protrlja bele čekinje na obrazu. "Pa... tako... prosto otkazao, kao što obično čine momci. Rekao je zbog hrane. Hteo je prosto da ide. Nije dao drugi razlog, osim hrane. Jedno večer reče samo: 'Daj mi obračun', kao što bi svaki momak učinio."

Džordž podiže navlaku i pogleda ispod. Naže se nad džak i pretraži ga izbliza. Smesta se i Leni podiže i učini isto na svom krevetu. Džordž je najzad delovao zadovoljno. Odveza zavežljaj i stade da slaže svoje stvari na policu: briač i komad sapuna, češalj i neke pilule, neku lekovitu mast i kožnu narukvicu. Onda uredno namesti krevet. Starac reče: "Mislim da će sad doći gazda. Sigurno je ljut što niste prispeli jutros. Dolazio je dok smo doručkovali i rekao: 'Gde su, dođavola, ovi novi ljudi?', i drao se na štalskog momka."

Džordž izgadi nabor na krevetu i sede. "Drao se na štalskog momka?", upita.

"Dabome. Znaš, štalski momak je crnac."

"Crnac, a?"

"Da. Ali dobar drug. Iskrivljena su mu leđa jer ga je jednom udario konj. Na njega se gazda izdire kad je ljut. Ali štalski se momak baš ni najmanje ne uzbuđuje. On čita mnogo. Ima knjige u svojoj sobi."

"Kakav vam je gazda?", upita Džordž.

"Pa, dosta dobar čovek. Mnogo se ljuti, ali je dosta dobar inače. Da ti kažem - znaš šta je učinio za Božić? Doneo galon viskija. 'Pijte - veseli momci. Božić dolazi jednom godišnje.'"

"Dovraga, nije valjda! Ceo galon?"

"Naravno. Isuse, što smo se proveli. Pustili su i crnca da dođe tada. Onaj mali skiner¹ po imenu Smiti pobio se sa crncem. Dobro su se tukli. Momci mu nisu dali da udara nogama pa ga je crnac pobedio. Smiti kaže da bi ga ubio da je mogao da upotrebi noge. Ali momci su rekli: pošto crnac ima iskrivljena leđa, Smiti ne sme da koristi noge." Zastao je uživajući u sećanju. "Posle toga su momci otišli u Soledad i napravili lom. Nisam išao s njima. Nemam više želje za to."

Leni je baš svršavao nameštanje kreveta. Drvena reza se opet podiže, vrata se otvoriše. Omanji zdepast čovek stajao je na pragu. Nosio je plave pamučne pantalone, flanelsku košulju, crn raskopčan prsluk i crn kaput. Palčeve je zadenuo za pojas s obe strane četvrtaste čelične kopče. Na glavi je imao uprljan mrk šešir, a na nogama čizme s visokim petama i mamuzama, kao dokaz da nije radnik.

Stari čistač ga brzo pogleda, pa nespretno pođe ka vratima, tarući člancima neobrijane zaliske. "Ovi su baš sad došli", reče gazdi zbunjeno, pa izađe.

Gazda stupi u sobu brzim, kratkim koracima čoveka sa debelim nogama. "Pisao sam Mari i Rediju da su mi potrebna dvojica za danas. Imate li radne listiće?" Džordž izvuče iz džepa listove i pruži ih gazdi. "Znači, nije greška do Mari i Redija. Ovde piše da ćete biti na poslu jutros."

Džordž pogleda niz noge. "Prevario nas šofer autobusa", reče. "Morali smo da pešačimo deset milja. Rekao je da smo stigli, a nismo bili ni blizu. Nismo mogli naći nikog da nas doveze jutros."

Gazda ga pogleda ispod oka. "Dobro, morao sam ekipe radnika da pošaljem da tovare bez dvojice. Uostalom, nećete mnogo pomoći ako sad izađete napolje, do posle ručka." Izvuče knjigu nadnica iz

džepa i otvori je na onom mestu gde je među listove bila udenuta olovka. Džordž se značajno namršti na Lenija, Leni klimnu glavom da pokaže kako razume. Gazda liznu vrh olovke. "Kako se zoveš?"

"Džordž Milton."

"A ti?"

"On se zove Leni Smol", reče Džordž.

Imena behu upisana u knjigu. "Da vidimo, danas je dvadeseti, podne dvadesetog." Zatvori knjigu. "Gde ste momci radili do sada?"

"Gore, oko Vida", reče Džordž.

"I ti?", okrete se Leniju.

"Isto i on", reče Džordž.

Gazda šaljivo pripreti Leniju. "Nije baš govorljiv, zar ne?"

"Ne, nije, ali je zato đavolski dobar radnik. Jak kao bik."

Leni se sam sebi nasmeši. "Jak kao bik", ponovi.

Džordž se namršti na njega, a Leni spusti glavu postišen što je zaboravio.

Gazda naglo reče: "Slušaj, Smol!" Leni diže glavu. "Šta ti umeš da radiš?"

U panici Leni bespomoćno pogleda u Džordža. "On ume sve što mu se objasni", reče Džordž. "Dobar je sa životinjama. Ume da vuče džakove sa žitom, ume da tera kultivator. Sve ume. Samo ga probajte."

Gazda se okrete Džordžu. "Zašto mu onda ne daš da govori? Šta ti to krijes?"

Džordž upade glasno: "Oh! Nisam kazao da je najbistriji, jer nije. Ali sam kazao da je đavolski dobar radnik. Može da podigne balu od četiri stotine funti!"

Gazda polagano vrati knjigu u džep, zadenu palčeve za pojas i žmirnu tako da mu se jedno oko gotovo zatvori. "Ama... šta ti to radiš?"

"Šta?"

"Pitam kakvu korist izvlačiš od ovog momka? Uzimaš mu zaradu?"

"Ne, nikako. Zašto mislite da ga prodajem?"

"Pa znaš, među momcima nikad nisam video da se jedan stara o drugom. Zato hoću da znam kakav interes ti tu imaš."

Džordž reče: "On je moj... brat od tetke. Rekao sam njegovoj majci da ću se o njemu brinuti. Udario ga je konj u glavu kad je bio dete.

Zdrav je, samo nije bistar. Ali učiniće sve što mu se naredi."

Gazda se upola okrete. "Dobro, jasno je da mu ne treba mozak da bi tovario džakove s ječmom. Ali nemoj pokušavati nešto da podvaljuješ, Miltone. Paziću na vas. Zašto ste otišli iz Vida?"

"Posao je bio završen", brzo će Džordž.

"Kakav posao?"

"Mi... kopali smo jamu za đubre."

"U redu. Ali nemoj da podvaljuješ jer ti neće pomoći. Poznajem ja dovitljive momke. Pođite posle ručka s ekipom radnika. Skupljaju ječam kod vršalice. Pođite sa Slimovom ekipom."

"Slim?"

"Da. Visok, velik skiner. Videćeš ga za vreme ručka." Na to se naglo okrete i ode do vrata, ali pre nego što izađe, osvrte se i poduže odmeri obojicu.

Kad se zvuk koraka izgubi, Džordž se okrete Leniju. "Tako, ti obeća da nećeš reći ni reći! Obeća da ćeš tvoje veliko kloparalo da držiš zatvoreno, i da mene pustiš da govorim. Umalo nismo izgubili posao."

Leni je bespomoćno gledao u svoje ruke. "Zaboravio sam, Džordže."

"Dabome, zaboravio si. Uvek zaboravljaš, pa posle ja moram da te izbavljam." On teško sede na krevet. "Sad će da pazi na nas. Sad moramo dobro da pazimo da ne pravimo greške. Ti samo pazi na to tvoje veliko kloparalo."

"Džordže."

"Šta je sad?"

"Je l' da me nije konj udario u glavu, je li, Džordže?"

"Dobro bi bilo da te je udario", reče Džordž zlobno. "Svima bi uštedeo đavolski mnogo nevolja."

"Rekao si da sam tvoj brat od tetke, Džordže."

"Da, ali to je bila laž. I vraški mi je milo što je tako. Ubio bih se da sam tvoj rođak." Naglo se zaustavi, koraknu ka otvorenim vratima i pogleda napolje. "Hej, što ti prisluškuješ?"

Starac polako uđe u sobu. Držao je metlu u ruci. A za njegovim petama teško se vukao jedan ovčarski pas, sive gubice, bledih, slepih, starih očiju. Pas se s mukom, šepajući, dovuče do ivice sobe i leže, stenjući tiho i ližući izbledelu sivu dlaku progriženu moljcima.

Čistač ga je gledao sve dok se nije smestio. "Nisam prislušivao. Stajao sam u senci jedan trenutak i češao psa. Upravo sam očistio perionicu."

"Gurao si te velike uši u naš posao", reče Džordž. "Ne volim njuškala."

Starac je s nelagodnom pogledao prvo Džordža, pa Lenija, pa opet Džordža. "Tek što sam došao", reče. "Nisam čuo ništa što ste vas dvojica pričali, niti me to zanima. Momci sa ranča nikad ne slušaju niti postavljaju pitanja."

"Tako je, dovraga", reče Džordž, nešto umekšan, "ako žele da ostanu na poslu." Bio je ipak umiren čistačevom odbranom. "Hajde, uđi i sedi malo", reče. "Ovo ti je đavolski mator pas."

"Da. Dobio sam ga još kao štene. Bože, što je to nekad bio dobar ovčarski pas." Prislonio je metlu uza zid i protrljao bele čekinjave obraze člancima. "Kako vam se svideo gazda?", upita.

"Pa, dobro. Izgleda pristojno."

"Dobar čovek", složi se čistač. "Samo ga treba razumeti."

Tog trenutka jedan mlad čovek uđe u baraku; mršav mlad čovek, mrkog lica, smeđih očiju i sitno ukovrdžane kose. Na levoj ruci nosio je radničku rukavicu, a, kao i gazda, na nogama čizme sa visokim potpeticama. "Jeste li videli mog starog?", upita.

"Bio je ovde baš pre jednog minuta, Kerli. Otišao je, mislim, u kujnu", reče čistač.

"Pokušaću da ga uhvatim", reče Kerli. Pogled mu pade na došljake i on se zaustavi. Hladno odmeri Džordža, pa onda Lenija. Ruke mu se postepeno saviše u laktovima, a šake stegnuše u pesnice. Ukoči se i polako pređe u poguren stav. Njegov pogled postade najednom usredsređen i borben. Leni poče da izbegava njegove oči i da nervozno premešta noge. Kerli mu se pažljivo sasvim primače. "Jeste li vi ti novi momci što ih moj stari čeka?"

"Tek što smo stigli", reče Džordž.

"Pusti ovog velikog da govori."

Leni se zbunjeno uvijao.

"A ako on neće da govori?", reče Džordž.

Kerli se naglo okrete prema Džordžu: "Dođavola, mora da govori kad ga pitam. I šta se ti, dovraga, mešaš?"

"Mi putujemo zajedno", reče Džordž hladno.

"O, tako li je to?"

Džordž je stajao napeto, bez ijednog pokreta. "Da. Tako je to."

Leni je bespomoćno gledao u Džordža ne znajući šta da učini.

"Znači, ti ne daš da ovaj veliki govori, je l' tako?"

"Neka govori ako ima nešto da ti kaže." Lako klimnu Leniju.

"Mi smo sad stigli", reče tiho Leni.

Kerli ga je netremice posmatrao. "Dobro, ali idući put ima da odgovaraš kad te neko pita." Okrete se i pođe prema vratima da izađe, a ruke su mu još bile povijene u laktovima.

Džordž ga isprati pogledom pa se onda okrete čistaču. "Hej, šta je ovome, dovraga? Leni mu baš ništa nije uradio."

Starac pažljivo pogleda u vrata, da se osigura od prislušivanja. "To je gazdin sin", reče tiho. "Kerli je dobar bokser. Imao je već dosta uspeha na ringu. On je laka kategorija, ali dobrog udarca."

"Dobro, neka ima dobar udarac", reče Džordž "Ne sme da se kači s Lenijem. Leni mu ništa nije uradio. Šta ima protiv Lenija?"

Čistač se zamisli. "Čekaj... da ti kažem. Kerli je kao mnogi mali ljudi. Mrzi velike ljude. Uvek traži svađu s velikim ljudima. Izgleda da ga ljute jer je on mali. Viđao si već takve, zar ne? Uvek spremni na svađu?"

"Svakako", reče Džordž. "Video sam dosta žestokih malih momaka. Ali ovaj Kerli bolje neka ne uobražava ništa o Leniju. Leni istina nije vešt, ali ova budala Kerli neće se lepo provesti ako se zakači sa Lenijem."

"Da, ali Kerli ima dobar udarac", reče čistač sumnjajući. "Ne postupa on ispravno. Na primer, Kerli napadne nekog velikog i pobedi ga. Svi će kazati: baš je Kerli junačina. A, na primer, Kerli učini isto i bude pobeđen. Onda će svi kazati da veliki treba da nađe protivnika prema sebi, i možda će se svi združiti protiv velikog. To meni nikad nije izgledalo ispravno. Reklo bi se da Kerli drugome ne pruža iste mogućnosti."

Džordž je pazio na vrata. "Dobro, ali bolje neka on pripazi na Lenija", reče zloslutno. "Leni nije bokser, ali je Leni jak i brz, i ne zna ni za kakva pravila." Priđe četvorougaonom stolu i sede na jedan od sanduka. Prikupi nešto karata i promeša ih.

Starac sede na drugi sanduk. "Nemoj reći Kerliju da sam išta pričao o njemu. Zaklao bi me. To je njemu kao od šale. Niko ga ne bi ni

otпустиo jer mu je stari gazda."

Džordž preseče karte i poče da ih okreće, posmatrajući svaku i bacajući ih na gomilu. Zatim reče: "Meni se ovaj Kerli nimalo ne sviđa. Ne dopadaju mi se mali, zli ljudi."

"Čini mi se da je sve gori u poslednje vreme", reče čistač. "Oženio se pre nekoliko nedelja. Žena mu živi preko, u gazdinoj kući. Izgleda da je Kerli, otkako se oženio, postao gora svađalica nego ikad ranije."

"Možda se pravi važan pred ženom", progundā Džordž.

Čistač se zagrejao u ogovaranju. "Jesi li video rukavicu na levoj ruci?"

"Da. Video sam."

"E pa, ta rukavica je puna vazelina."

"Vazelina? Za kog đavola?"

"E pa, da ti kažem - Kerli priča da hoće da ima meku ruku za svoju ženu."

Džordž je pažljivo proučavao karte: "Stvarno je odvratno pričati takve stvari uokolo", reče.

Starac se ohrabri. Izvukao je od Džordža ponižavajuće mišljenje. Osetio se sigurnim i nastavio sa više poverenja: "Čekaj samo dok vidiš Kerlijevu ženu."

Džordž ponovo preseče karte i poče da ih ređa polako i pažljivo. "Lepa?", upita uzgred.

"Da. Lepa... ali..."

Džordž je i dalje proučavao karte. "Ali šta?"

"Pa... namiguje i na druge."

"Je l'? Tek dve nedelje udata, a već baca oko i na druge? Možda se zato Kerli tako uzvrpoljio."

"Video sam kako namiguje Slimu. Slim je glavni skiner. Vraški dobar drug. Slimu ne treba da nosi čizme sa visokim potpeticama. Video sam je kako namiguje Slimu. Kerli to nikada ne primeti. I Karlsonu namiguje."

Džordž se pravio nezainteresovan: "Reklo bi se da će biti loma."

Čistač ustade sa sanduka. "Znaš li šta se meni čini?" Džordž ne odgovori. "Znaš, mislim da se Kerli oženio jednom lakšom."

"Nije on prvi", reče Džordž. "Mnogi su to pre njega učinili."

Starac se primače vratima, a njegov stari pas podiže glavu i ispitivaše okolinu, pa se onda bolno izdiže i pode za njim. "Moram da uredim kupatilo za momke. Ekipe će se uskoro vratiti. Vi ćete tovariti džakove s ječmom?"

"Da."

"Nećete pominjati Kerliju ovo što sam pričao?"

"Ne, dođavola."

"E pa, pogledaj je dobro i vidi da li je takva, gospodine." On izađe iz sobe, stupi na bleštavo sunce.

Džordž je zamišljeno ređao karte. Okretao je po tri komada. Stavi četiri trefa na keca. Četvrtast zrak sunca osvetljavao je sada pod, a muve su kroz njega proletale kao varnice. Spolja dopreše zveket opreme i škripa teško natovarenih osovina. Iz daljine odjeknu jasan poziv: "Gde je štalski momak - ooj, gde je štalski momak!" Pa onda: "Gde je, dođavola, taj prokleti crnac?"

Džordž je gledao u karte, pa ih onda sve zajedno pokupi i okrete se Leniju. Leni je ležao na krevetu i posmatrao ga.

"Slušaj, Leni, ovde baš nije najsajnije. Plašim se. Imaćeš muke s ovim Kerlijem. Viđao sam tu vrstu. Hoće da te izazove. Misli da te je uplašio i napraviće ti komediju čim mu se ukaže prilika."

Leni je uplašeno gledao. "Neću nikakve nevolje", reče žalosno. "Ne daj da mi pravi komediju, Džordže."

Džordž se diže, pride Lenijevom ležaju i sede. "Mrzim tu vrstu ljudi", reče. "Sreo sam već mnoge takve. Kao što stari reče, Kerli ne rizikuje ništa. Uvek dobija." Zamislio se za trenutak. "Ako se zakači za tebe, Leni, izvući ćemo deblji kraj. Nemoj tu da napraviš grešku. On je gazdin sin. Pazi, Leni. Gledaj da ga izbegavaš, hoćeš li? Nikad ne razgovaraj s njim. Ako uđe ovamo, ti se prosto povuci u drugi kraj sobe. Učinićeš tako, je li, Leni?"

"Neću nikakve nevolje", jadikovao je Leni. "Nikad mu ništa nisam uradio."

"Ali to ti neće pomoći ako Kerli hoće da se istakne kao bokser. Najbolje je - nemoj sa njim imati nikakvih dodira. Hoćeš li se setiti?"

"Svakako, Džordže. Neću mu ni reč reći."

* * *

Glasovi radnika u povratku s rada čuli su se glasnije, kao i mukli topot velikih kopita po čvrstom tlu, kočenje, i zveket lanaca zaprege.

Ljudi su se dozivali po ekipama. Džordž se namršti sedeći pored Lenija na krevetu. Leni upita plašljivo: "Je l' se ljutiš, Džordže?"

"Ne ljutim se na tebe. Ljutim se na ovog psa Kerlija. Nadao sam se da ćemo zajedno zaraditi nešto novaca - možda sto dolara." Glas mu postade odlučan. "Beži od Kerlija, Leni."

"Hoću, dabome, Džordže. Neću mu reći ni reč."

"Ne daj da te uvuče u svađu - ali ako počne da preteruje, neka mu se desi."

"Neka mu se desi šta, Džordže?"

"Ništa, ništa. Reći ću ti kad bude potrebno. Mrzim ovu vrstu ljudi. Pazi, Leni. Sećaš li se šta sam ti rekao da učiniš ako upadneš u bilo kakvu nezgodu?"

Leni se podiže na lakat. Lice mu se zgrči od napora razmišljanja. Onda mu se oči s puno tuge zaustaviše na Džordžovom licu: "Ako upadnem u nezgode, nećeš mi dati da gajim kuniće."

"Nisam to mislio. Sećaš se gde smo prošle noći spavali? Dole pored reke?"

"Da. Sećam se. O, dabome, sad se sećam! Tamo da odem i da se sakrijem u žbunje."

"Da se sakriješ dok ne dođem po tebe. Pazi da te niko ne vidi. Sakrij se u žbunje pored reke. Ponovi to."

"Sakriću se u žbunje pored reke, dole u žbunje pored reke."

"Ako zapadneš u nevolju."

"Ako zapadnem u nevolju."

Napolju zaškripa kočnica. Začu se vika. "Konjušaru, hej, konjušaru!"

Džordž reče: "Ponavljaj to u sebi, Leni, pa nećeš zaboraviti."

Oba čoveka naglo podigoše oči jer se pravougaonik sunčane svetlosti na vratima najednom zamračí. Neka žena stajala je na vratima i gledala unutra. Imala je pune, nakarminisane usne i razmaknute krupne oči, a bila je jako namazana. Nokti su joj bili crveni. Kosa joj je visila u malim uvojcima kao kobasice. Bila je obučena u pamučnu kućnu haljinu i crvene papuče na čijim su vrhovima bili čuperci crvenog nojevog perja. "Tražim Kerlija", reče. Glas joj je zvučao kao kroz nos i nekako krto. Džordž okrete pogled od nje, pa ga opet vrati. "Bio je ovde malopre, ali je otišao."

"Oh!" Ona zabaci ruke za leđa, nasloni se na dovratnik i izbaci telo napred. "Vi ste ti novi momci što su tek došli?"

"Da."

Lenijev pogled klizio je po njenom telu, i mada se činilo da Lenija ne gleda, ona se malo ukoči. Pogleda u nokte. "Neki put je Kerli ovde", objasni.

"E pa, sad nije", reče Džordž neuljudno.

"Ako nije, mislim da je bolje da ga potražim na nekom drugom mestu", reče ona nestašno.

Leni ju je motrio kao opčinjen. "Ako ga vidim, javiću mu da ste ga tražili", reče Džordž. Ona se nasmeja vragolasto i izvi telom. "Nikoga ne možete koriti za gledanje", reče. Iza nje se začu bat koraka u prolazu. Ona okrete glavu. "Zdravo, Slime", reče.

Slimov se glas začu kroz vrata. "Zdravo, lepotice."

"Pokušavam da nađem Kerlija, Slime."

"Ne pokušavaš baš mnogo. Video sam ga kako ulazi u vašu kuću."

Najedanput je shvatila. "Doviđenja, deco", ubaci ona u baraku.

Džordž se okrete Leniju. "Isuse, kakva propalica", reče. "Dakle, ovo je Kerli uzeo za ženu."

"Lepa je", reče Leni braneći se.

"Da, i to svakako neće da sakriva. Kerli ima muka da se nagleda. Ostavila bi ga za dvadeset dolara."

Leni je još uvek gledao u mesto gde je ona stajala. "Što je lepa", smešio se zadivljen. Džordž brzo pogleda u njega, pa ga uhvati za uvo i stade da ga drmusa.

"Slušaj ti, budalo", reče besno. "Da nisi pogledao na ovu, razumeš? Ne tiče me se šta govori i šta radi. Viđao sam ja takve otrovnice i ranije, mada nikad nešto gore od ove. Ostavi je na miru."

Leni je pokušavao da oslobodi uvo. "Pa ništa nisam uradio, Džordže."

"Ne, nisi. Ali dok je stajala na pragu i pokazivala noge, ti nisi gledao na drugu stranu."

"Nisam mislio zlo, Džordže. Časti mi, nikad."

"Dobro, samo se drži daleko od nje, jer to je najgora klopka, ako shvataš šta je to. Neka se Kerli sam nosi s njom. Sam se i upleo. Rukavica puna vazelina", reče Džordž gadeći se. "A kladim se da guta živa jaja i da se obraća sumnjivim medicinskim kućama."

Leni najednom viknu: "Ne dopada mi se ovo mesto, Džordže! Ovo nije dobro mesto. Hoću da idem odavde."

"Moramo da ga sačuvamo dok ne zaradimo veću sumu. Ništa tu ne pomaže, Leni. Izaći ćemo što ranije možemo. Ni meni se ne sviđa ništa više no tebi."

Ponovo priđe stolu i poče da ređa karte. "Ne, ne dopada mi se", reče. "Pobegao bih odavde. Čim metnemo u džep nekoliko dolara, krećemo odavde na reku Ameriken, da ispiramo zlato. Možda ćemo tamo isterati nekoliko dolara na dan, a možda ćemo natrpati i na zlatnu žicu."

Leni se živo naže prema njemu. "Hajdemo odavde. Ovde je rđavo."

"Moramo ostati", reče Džordž kratko. "A sad ćuti. Momci dolaze." Iz sobe za pranje pored njih čuo se šum vode i zveket posuda za umivanje. Džordž je razgledao karte. "Možda bi trebalo da se operemo", reče. "Ali ništa nismo radili pa nismo ni prljavi."

Jedan visok čovek pojavi se pragu. Držao je pod miškom zgnječeni šešir dok je češljao dugu, vlažnu, crnu kosu ravno unatrag. Kao i drugi, nosio je plave čakšire i kratak pamučni kaput. Kad se očešljao, on uđe u sobu, a kretao se s onim dostojanstvom koje se viđa jedino kod kraljeva ili nastojnika. Bio je to glavni skiner, knez ranča: mogao je da potera deset, šesnaest, čak i dvadeset mazgi jednom jedinom uzdom. U stanju je bio da volovskim bičem ubije muvu na sapima upregnute mazge, a da je ne dodirne. Imao je ozbiljnosti u ponašanju i tako duboke mirnoće da je svaki razgovor prestajao kad bi on progovorio. Ugled mu je bio tako veliki da se njegova reč slušala u svakom pitanju, pa bila to politika ili ljubav. To je bio Slim. Po njegovom oštrom licu nije se moglo zaključiti koliko godina ima. Moglo mu je biti trideset i pet ali isto tako i pedeset. Uvo bi mu čulo više od onoga što mu se govorilo, a kad bi lagano govorio, osećali su se prizvuci ne razmišljanja, već razumevanja, preko i iznad razmišljanja. Njegove velike i mršave ruke bile su otmene u radu, kao ruke indijskog igrača.

On ispravi zgnječeni šešir, ulubi ga u sredini i metnu ga na glavu. Ljubazno pogleda u onu dvojicu u baraci i reče blago: "Napolju je tako svetlo od sunca da ovde unutra ništa ne vidim. Vi ste novi momci?"

"Tek stigli", reče Džordž.

"Hoćemo li tovariti ječam?"

"Tako je gazda rekao."

Slim sede na sanduk uz sto preko puta Džordža. Posmatrao je karte naopačke okrenute prema njemu. "Nadam se da ćete doći u moju ekipu", reče. Glas mu je zvučao vrlo blago. "Imam dva glupaka u ekipi koji ne razlikuju džak sa ječmom od plave lopte. Jeste li vi, momci, ikad tovarili ječam?"

"Dođavola", reče Džordž. "Ja nemam mnogo čim da se pohvalim, ali ovaj veliki može sam da podigne više ječma nego mnogi udvoje."

Leni, koji je očima pratio razgovor, nasmeši se samozadovoljno na tu pohvalu. Slim zbog pohvale odobravajući pogleda Džordža, nagnu se nad sto i ispravi presavijeni kraj jedne karte. "Vas dvojica zajedno putujete?" Glas je zvučao prijateljski. Bez nametljivosti je pozivao na ispovest.

"Dabome", reče Džordž. "Mi nekako pazimo jedan na drugog." On palcem pokaza na Lenija. "On nije baš najčistiji u glavi, ali je ipak vraški dobar radnik. Vrlo dobar drug, ali nije tako bistar. Poznajem ga odavno."

Slim je gledao nekako kroz Džordža, i iza njega. "Nema mnogo ljudi koji putuju zajedno", reče zamišljeno. "Ne znam zašto. Možda se svako u ovom prokletom svetu boji drugog."

"Mnogo je zgodnije putovati s nekim koga poznaješ", reče Džordž.

Snažan čovek velikog trbuha uđe u baraku. S glave mu je još kapala voda od silnog pranja i ribanja. "Zdravo, Slime", reče, pa se onda zaustavi i pogleda u Džordža i Lenija.

"Ovi momci tek što su stigli", reče Slim da bi ih predstavio.

"Milo mi je", reče veliki. "Zovem se Karlson."

"Ja sam Džordž Milton, ovaj ovde je Leni Smol."

"Milo mi je", reče Karlson ponovo. "Nije baš 'smol'²", nasmeja se lako na svoju šalu. "Nije ni najmanje 'smol'", ponovi. "Baš sam hteo da te pitam, Slime - kako tvoja kučka? Nije danas bila pod tvojim kolima."

"Okotila se prošle noći", reče Slim. "Devet komada. Već sam četvoro podavio. Nije mogla toliko da hrani."

"Ostalo pet, je li?"

"Da, pet. Zadržao sam najveće."

"Kakve će vrste biti kućići?"

"Ne znam", reče Slim. "Neka vrsta ovčarskih pasa, mislim. Te sam pse viđao oko nje kad se parila."

Karlson nastavi: "Znači, pet komada. Hoćeš li ih sve zadržati?"

"Ne znam. Moram da ih čuvam malo dok ih Lulu bude dojila."

Karlson reče zamišljeno: "Dakle, pazi, Slime. Nešto sam mislio. Ovaj Kendijev pas je tako vraški mator da jedva ide, a smrdi kao tvor. Kad god uđe u baraku, osećam smrad i po dva-tri dana. Zašto ne nateramo Kendija da ubije svog matorog psa, a ti mu daj jedno štene pa neka ga odgaji. Smrdi mu taj pas na milju uokolo. Nema zube, još malo pa je sasvim slep, ne može da jede. Kendi ga hrani mlekom. Ne može da jede ništa drugo."

Džordž je pažljivo gledao u Slima. Najednom se spolja začu triangl, prvo sporo, pa zatim sve brže i brže, dok se lupa ne pretvori u jedan zvonki zvuk. Prestade naglo kao što je i počelo.

"Evo ga", reče Karlson.

Napolju se začuše glasovi jer je grupa ljudi prolazila pored vrata.

Slim ustade polako i dostojanstveno. "Bolje, momci, pođite sad, dok još ima nešto za jelo. Sve će se razgrabiti za neki minut."

Karlson koraknu unazad da propusti Slima, pa zatim njih dvojica izađoše.

Leni je uzbuđeno motrio Džordža. Džordž zgomila karte. "Da!", reče Džordž, "čuo sam, Leni. Pitaću ga."

"Smeđe i belo", viknu Leni uzbuđeno.

"Hajde da ručamo. Ne znam da li ima smeđe i belo."

Leni se ne pomače s kreveta. "Odmah ga pitaj, Džordže, da ne bi slučajno još koje udavio."

"Dabome. Hajdemo sad, ustaj."

Leni se prevrnu na krevetu i ustade, pa njih dvojica krenuše prema vratima. Baš kad su stigli do njih, Kerli banu unutra.

"Jeste li videli tu neku ženu?", upita ljutito.

Džordž reče hladno: "Pre pola sata možda."

"Šta je radila, dođavola?"

Džordž je mirno stajao, ljutito posmatrajući malog čoveka, onda reče izazivački: "Rekla je da traži tebe."

Izgledalo je kao da Kerli prvi put vidi Džordža. Oči mu sinuše preko Džordža, on odmeri njegovu visinu, domet ruku i pogleda u njegov tanak struk. "Dobro, kuda je otišla?", upita najzad.

"Ne znam", reče Džordž. "Nisam gledao kud ide."

Kerli se namršti na njega, okrenu se i izađe.

Džordž reče: "Znaš, Leni, bojim se da se sam ne zakačim s ovim mangupom. Mrzim ovo đubre. Isuse! Hajdemo. Neće nam ostaviti hranu."

Oni izađoše. Sunce je osvetljavalo tanku prugu pod prozorom. Iz daljine se čuo zveket tanjira.

Malo potom matori pas došepa kroz otvorena vrata. Buljio je uokolo blagim poluslepim očima. Pronjuši malo, pa leže i spusti glavu među šape. Kerli ponovo nahrupi na vrata i pogleda po sobi. Pas podiže glavu, a kad Kerli odjuri, stara siva glava opet pade na pod.

Mada je večernja svetlost padala na prozore barake, unutra je bilo polumračno. Kroz otvorena vrata čuli su se bat koraka i povremeni metalni zvuk igre potkovicama, a s vremena na vreme dopiralo je i glasno odobravanje ili ismejavanje.

Slim i Džordž zajedno uđoše u baraku u kojoj je bivalo sve tamnije i tamnije. Slim ispruži ruku preko stola za kartanje i upali limom zasenčenu sijalicu. Trenutno sto zasija svetlošću, a kupa od lima upravi svetlost odsečno nadole, ostavljajući uglove barake u tami. Slim sede na sanduk, Džordž zauze mesto preko puta.

"Za mene to ne predstavlja ništa", reče Slim. "Ja bih ionako morao većinu da podavim. Ne treba da mi se za to zahvaljuje."

"Možda to za tebe nije mnogo, ali za njega je to đavolski mnogo", reče Džordž. "Isuse, ne znam kako ćemo ga naterati da spava ovde. On će hteti da spava u štali s njima. Imaćemo muke da ga zadržimo da ne legne u sanduk s tim kućicama."

"Ništa to nije", ponovi Slim. "Slušaj, ti si zaista imao pravo. On možda nije najčistiji u glavi, ali ja nikad nisam video takvog radnika. Umalo što nije ubio onog što je zajedno s njim tovario ječam. Sa njim niko ne može da se meri. Svemogućí Bože, nikad nisam video tako snažnog momka."

"Ti samo naredi Leniju šta da radi, i on će ti to tako uraditi, samo ako ne treba da se misli", reče Džordž gordo. "Ništa ne može sam da smisli da uradi, ali poslušno izvršava zapovest."

Napolju je zveknula potkovicica o čelični kolac i začuše se glasovi odobravanja. "Čudno kako ste ti i on vezani jedan za drugog." To je bio Slimov diskretan poziv na ispovest.

"Šta je tu čudno?", pitao je Džordž braneći se.

"Pa, ništa. Nikad radnici ne putuju zajedno. Ja nikad nisam video dvojicu zajedno. Znaš kakvi su radnici: samo se pojave, dobiju krevet u baraci, rade mesec dana, pa onda traže obračun i odlaze

opet sami, kao da ih se niko ne tiče. Zato baš i jeste čudno da putuju zajedno jedan luckast, kao što je on, i okretan, kao ti."

"Nije on luckast", reče Džordž. "On je glup kao noć, ali nije lud. A ni ja nisam baš najpametniji, jer valjda ne bih tovario ječam za pedeset, stan i hranu. Da sam razborit, da sam bar malo vešt, imao bih svoje sopstveno imanje i žetvu za sebe, umesto što ovde radim i ne dobijam što zemlja daje." Džordž začuta. Ali želeo je da nastavi. Slim ga nije ni podsticao ni zadržavao. I dalje je sedeo spokojno zavaljen, ali spreman da sluša.

"Nije to baš tako smešno što on i ja zajedno lutamo", najzad će Džordž. "Obojica smo rođeni u Obernu. Poznavao sam njegovu tetku Klaru. Uzela ga je dok je bio novorođenče i odgajila ga. Kad mu je tetka Klara umrla, Leni je pošao sa mnom na rad. Nekako smo, posle izvesnog vremena, navikli jedan na drugog."

"Hm", reče Slim.

Džordž ga pogleda preko stola i vide usredsređen pogled mirnih, blagih, čestitih Slimovih očiju. "Čudno", reče Džordž. "Ispočetka sam se mnogo zabavljao s njim. Terao sam šegu jer je bio suviše glup da pazi na sebe. Ali je isto tako bio suviše glup da primeti da sa njim teram šegu. Zabavljao sam se. Izgledao sam sebi, uz to, vraški pametan. More, učinio bi on svaku đavolsku stvar samo ako mu kažem. Mogao sam mu kazati da skoči sa stene, on bi skočio. To mi posle nekog vremena više nije bilo zabavno. Nikad da plane zbog bilo čega. Strahovito sam ga mlatio, tukao; on je mogao da mi golim rukama zdrobi sve kosti, ali nikad nije na mene digao ni prst." U Džordžovom glasu počeo se osećati prizvuk ispovesti. "Reći ću ti šta me je nateralo da to prekinem. Jednog dana stajali smo u gomili nekih momaka, gore na reci Sakramentu. Osećao sam se vrlo duhovitim. Okrenem se tako Leniju i rekнем: 'Skoči u vodu!' I on skoči. A nije umeo da pliva. Đavolski je malo trebalo da se udavi pre nego što smo ga izvukli. Posle je bio tako vraški dobar prema meni što sam ga izvukao. Zaboravio je prosto da sam mu ja rekao da skoči u vodu. Više nikad nisam tako nešto uradio."

"Dobar je to drugar", reče Slim. "Momku ne treba pamet da bude dobar. Meni se čak čini da obično biva suprotno. Uzmi nekog zaista pametnog čoveka i on će retko biti dobar drug."

Džordž pokupi rasturene karte i poče da ih ređa. Potkovice su, napolju, treštale po ledini. Okna na prozorima još su se svetlela od večernjeg sjaja.

"Ja nemam nikoga", reče Džordž. "Viđao sam momke kako lutaju sami po rančevima. To nije dobro. Nemaju nikakvog zadovoljstva. Od duga vremena postaju prznice. Samo bi se tukli."

"Da, postaju zli", složi se Slim. "Postaju takvi da neće ni sa kim ni da razgovaraju."

"Naravno, Leni je najveći deo vremena vraški nezgodan", reče Džordž. "Ali navikneš se da ideš s čovekom, pa ti je posle nemoguće da ga se otreseš."

"On nije zao", reče Slim. "Vidi se da Leni nije ni najmanje rđav."

"Dabome da nije rđav. Ali stalno upada u nezgode jer je vraški glup. Kao onda u Vidu, ono što mu se desilo." Ućuta najedanput jer je zastao za trenutak dok je obrtao kartu. Uplašio se pa pogledao preko u Slima. "Nećeš valjda nikome pričati?"

"Šta je radio u Vidu?", upita Slim spokojno.

"Nećeš valjda pričati?... Ne, naravno da nećeš."

"Pa šta je radio u Vidu?", upita Slim ponovo. "Video je neku devojkicu u crvenoj haljini. Glup, kao što ga je Bog dao, hoće da takne sve što mu se dopada. Hoće samo da oseti pod rukom. Pruži on tako ruku i uhvati crvenu haljinu, a devojkica vrisnu. To je Lenija sasvim pomutilo i on ščepa ono što je držao da ne bi ispustio, jer se samo toga mogao setiti. A devojkica samo vrišti li vrišti. Ja sam bio malo dalje i čuo sam dreku. Potrčim, a baš u tom momentu Leni se već toliko izbezumio da ju je samo grčevito dalje držao. Mlatnuo sam ga jednim proščem po glavi ne bi li je pustio. Toliko se uplašio da nije mogao da ispusti haljinu. A on je, znaš, đavolski jak."

Slimov pogled ostao je na istoj visini, i on nije ni trepnuo. Samo je vrlo lagano klimnuo glavom. "Pa šta je dalje bilo?"

Džordž je pažljivo slagao kartu pored karte u jedan red. "Onda devojkica zamrsi stvar i prijavi vlastima da je Leni pokušao otmicu. Momci iz Vida skupe gomilu da linčuju Lenija. Tako smo presedeli ceo ostatak dana pod vodom, u rezervoaru za zalivanje. Samo su nam glave virile iz vode pod travuljinom što raste uz obalu rezervoara. Te smo noći pobegli odande."

Slim je jedan trenutak sedeo ćutke. "A nije povredio devojkicu nimalo, a?", upita najzad.

"Dovraga, nije. Samo ju je uplašio. I ja bih se uplašio da me dočepa. Ali nije je nimalo povredio. Samo je hteo da pipne onu crvenu haljinu, kao što sad voli sve vreme da miluje ove pse."

"Nije on rđav", reče Slim. "Ja rđavog čoveka mogu da osetim na milju daleko."

"Naravno, a učiniće sve što mu ja..."

Leni prođe kroz vrata. Ogrnuo je plavi pamučni kaput preko ramena i prošao pokraj njih sav pogrbljen.

"Hej, Leni", reče Džordž. "Kako ti se sad dopada kuće?"

Leni u jednom dahu odgovori: "Dlaka mu je smeđa i bela, baš kao što sam želeo." Uputio se pravo prema svom ležaju, legao, okrenuo lice zidu i kolena privukao sebi.

Džordž spusti karte, vrlo polako ali odlučno. "Leni!", reče oštro.

Leni jedva iskrivi vrat i pogleda preko ramena: "Šta hoćeš, Džordže?"

"Rekao sam ti da ne smeš da donosiš kuće ovamo."

"Kakvo kuće, Džordže? Nemam nikakvo kuće."

Džordž mu brzo priđe, zgrabi ga za rame i prevrte na stranu. Ispruži ruku i izvuče sićušno kuće koje je Leni sakrio uza svoj trbuh.

Leni se brzo podiže i sede. "Vrati mi ga, Džordže."

"Digni se smesta i odnesi ovo kuće nazad. Ono mora da spava sa majkom. Zar hoćeš da ga ubiješ? Tek što se prošle noći oštenilo, a ti ga uzimaš od majke. Nosi ga ili ću reći Slimu da ti ga ne pokloni."

Leni ispruži ruke u odbranu: "Vrati mi ga, Džordže. Odneću ga natrag. Nisam mislio ništa zlo, Džordže. Na časnu reč, ništa. Samo sam hteo da ga malo mazim."

Džordž mu pruži kuće. "Dobro. Brzo ga nosi natrag i nemoj više da ga vadiš odande. Ubićeš ga jer drugo i ne znaš."

Leni poslušno otrča iz barake.

Slim se nije ni pomakao. Njegove mirne oči pratile su Lenija dok nije izašao. "Isuse", reče, "sasvim je kao dete."

"Da. Sasvim kao dete. U njemu nema ni trunke zla, baš kao u deteta. Kladam se da neće doći noćas ovde na spavanje. Spavaće pored sanduka u štali. Dobro - pustimo ga. Tamo neće napraviti nikakvu štetu."

Napolju je bilo gotovo potpuno tamno. Stari Kendi, čistač, uđe i ode svome krevetu, a za njim se vukao njegov matori pas. "Zdravo, Slim. Zdravo, Džordže. Zar nijedan od vas ne igra potkovice?"

"Ne mogu da igram svake noći", reče Slim.

Kendi nastavi: "Imate li vi, momci, gutljaj viskija? Boli me utroba."

"Ja nemam", reče Slim. "Pio bih sam da imam, a sem toga mene ne boli utroba."

"Jako me boli", reče Kendi. "To mi je od one proklete repe. Još pre nego što sam pojeo, znao sam da će ovo doći."

Debeli Karlson ušao je iz dvorišta jer se već spuštao mrak. Zaputio se u drugi kraj barake i upalio drugu zasenčenu sijalicu. "Ovde je tamnije nego u paklu", reče. "Isuse, što onaj crnac može da baci potkovicu."

"On je vrlo dobar", reče Slim.

"Do sto đavola, kako je spretan", reče Karlson. "Niko ne može pored njega da pobedi." On učuta, stade da njuška vazduh i s još nabranim nosom pogleda u starog psa. "Bože, ala ovaj pas smrdi. Izvedi ga napolje, Kendi! Ništa ne smrdi kao mator pas. Moraš ga izbaciti odavde."

Kendi se dokotrlja do ivice kreveta, ispruži ruku, potapša starog psa i poče da se pravda: "S njim sam već tako dugo da i ne osećam kako smrdi."

"E pa, ja ne mogu da ga podnesem ovde", reče Karlson. "Taj smrad zadržava se čak i kad on ode." Priđe teškim korakom i stade da posmatra psa. "Nema zube", reče. "Sav se ukočio od reumatizma. On ti ništa ne vredi, Kendi. Ni sebi ne vredi. Što ga ne ubiješ, Kendi?"

Starac poče da se uvija od nelagode. "No - dođavola! Imam ga već odavno. Još kao štene. Čuvao sam ovce s njim", govorio je ponosno. "Sada kad ga gledate ne biste verovali, ali to je bio najbolji ovčarski pas koga sam ja video."

"Video sam u Vidu jednog momka s erdejlom koji je umeo da čuva stado. Prosto naučio od drugih pasa."

Karlson se nije dao odbiti. "Vidi, Kendi. Ovaj stari pas se samo zlopati. Kad bi ga izveo napolje i ustrelio ga, evo ovde u potiljak", nagnuo se i pokazao gde, "baš ovde, pa on ne bi ni osetio šta ga je udarilo."

Kendi se osvrtao unesrećen. "Ne", rekao je bolećivo, "to ne mogu. Imam ga već isuviše dugo."

"Ali on nema ništa od života", navaljivao je Karlson. "A smrdi da ti se smuči. Nego slušaj. Evo, ja ću ga ubiti umesto tebe. Tako to nećeš ti učiniti."

Kendi spusti noge s kreveta. Stade nervozno da trlja belu čekinju na obrazima. "Navikao sam se", reče meko, "dobio sam ga još kao kućence."

"U redu, ali sad mu ne želiš dobro držeći ga u životu", reče Karlson. "Gledaj, Slimova kučka ima baš sad mlade. Kladam se da će ti Slim dati jedno kuće da ga odgajiš. Hoćeš li, Slime?"

Skiner je svojim mirnim očima ispitivački gledao starog psa. "A-ha", reče, "možeš da uzmeš kuće ako hoćeš." Izgledalo je kao da sam sebe nateruje na govor. "Karlson je u pravu, Kendi. Ovaj pas ne valja ni sebi samom. Ja bih voleo da me neko ubije kad ostarim i postanem bogalj."

Kendi je bespomoćno gledao u njega jer je Slimovo mišljenje bilo zakon. "Možda će ga samo raniti", primeti Kendi. "Ne bih baš želeo da ga posle lečim."

"Na način kako ću ga ja ubiti, on neće ništa osetiti", reče Karlson. "Staviću revolver evo ovde", on pokaza vrhom cipele. "Baš u potiljak. Neće ni zadrhtati."

Kendi je redom gledao u sva lica ne bi li našao malo pomoći. Sada je napolju bilo već sasvim mračno. Neki mladi radnik uđe unutra - spuštenih ramena povijenih napred, teško se oslanjajući na pete, kao da nosi nevidljiv džak žita. Ode do svog ležišta i stavi šešir na policu. S iste police uze neki jeftin časopis i donese ga na svetlost, na sto. "Jesam li ti pokazao ovo, Slime?", upita.

"Pokazao sta?"

Mladić, Vit, okrete poslednju stranu časopisa, položi ga na sto i pokaza kažiprstom. "Čitaj ovo, evo ovde." Slim se naže nad to. "Čitaj", reče mladić, "čitaj naglas."

"Dragi uredniče", čitao je Slim polako, "čitam vaš časopis evo već šest godina i mislim da nema boljeg kod nas. Dopadaju mi se priče Pitera Randa. On je baš momak i po. Dajte nam više priča kao *Crni jahač*. Ja ne pišem mnogo pisama. Ali sam samo hteo da vam kažem da ne žalim nijedan cent što sam dao za vaš časopis."

Slim upitno podiže pogled. "Zašto ovo da čitam?"

"Hajde, pročitaj ime na dnu", reče Vit.

"Želim vam sreće, Vilijam Tener", pročitao Slim i opet pogleda u Vita. "Zašto si hteo da ti to pročitam?"

Vit dostojanstveno zaklopi časopis. "Zar se ne sećaš Bila Tenera? Radio je ovde pre tri meseca?"

Slim se zamisli. "Onaj mali?", upita. "Terao je kultivator?"

"To je on", uzviknu Vit. "Taj momak!"

"Ti misliš da je on pisao ovo pismo?"

"Znam tačno. Bil i ja smo jednom izašli zajedno. Tek je bila stigla jedna takva knjiga. Pregledao ju je i onda mi rekao: 'Napisao sam pismo. Baš me zanima da li će ga metnuti u časopis.' Ali tada ga nije bilo. 'Možda ga čuvaju za docnije', rekao je Bil. I to su baš i uradili. Evo pisma."

"Mislim da je to tačno", reče Slim. "Evo ga baš u knjizi." Džordž ispruži ruku da uzme časopis. "Daj da vidimo!" Vit ponovo pronade ono mesto, ali nije hteo da ispušta časopis iz ruke. Kažiprstom pokaza na pismo. Zatim ode do svog sanduka i časopis pažljivo položi unutra. "Baš bih voleo da znam da li je Bil ovo video", reče. "Bil i ja smo zajedno radili na onoj zemlji gde je grašak. Obojica smo terali kultivator. Sjajan je to drug bio."

Tokom ovog razgovora Karlson je uporno ćutao. Netremice je posmatrao staroga psa. Kendi ga je s nelagodom motrio. Najzad Karlson reče: "Ako hoćeš, ja ću starog đavola spasti te bede, evo sada, pa da svršimo već jednom. Ništa drugo njemu ne preostaje. Ne može da jede, ne može da gleda, ne može čak ni da hoda bez bola."

"Nemaš revolver", reče Kendi pun nade.

"Đavola nemam. Imam jedan luger³. Neće ga ni zaboleti."

"Možda sutra", reče Kendi. "Hajde da sačekamo do sutra."

"Ne vidim razloga za to", reče Karlson. Ode do svog ležaja, izvuče ispod njega torbu i izvadi revolver luger. "Hajde da svršimo s tim", reče. "Ne možemo ovde s njim spavati od silnog smrada." On metnu revolver u zadnji džep.

Kendi je dugo gledao u Slima ne bi li od njega izmolio kakvo bilo preinačenje. A Slim ostade neumoljiv. Najzad Kendi reče bez otpora i beznadno: "Pa dobro... Vodi ga." Na psa i ne pogleda. Leže nazad

na krevet, podvi ruke pod glavu i nepomično se zagleda u tavanicu. Karlson izvadi iz džepa mali kožni kaiš. Saže se i zaveza ga oko vrata starog psa. Svi ljudi ga posmatrahu, osim Kendija. "Hajde, stari, hajd'mo polako", reče blago. Izvinjavajući se reče još jednom Kendiju: "Neće ni osetiti." Kendi se i ne pomače, i ne odgovori. On povuče za kaiš: "Hajde, dečko." Stari pas se polako i kruto podiže i pođe za kaišem koji se pažljivo zatezao.

"Karlson!", viknu Slim.

"Da?"

"Znaš šta da radiš."

"Šta bi hteo, Slime?"

"Ponesi lopatu", reče Slim kratko.

"A, pa da! Razumem." On izvede psa napolje, u mrak.

Džordž pođe za njim, zatvori vrata i rezu polako namesti na njeno mesto. Kendi je ukočeno ležao na krevetu i zurio u tavanicu.

"Jednu od mojih glavnih mazgi boli kopito", reče Slim. "Moram da joj stavim malo katrana." Njegov glas se izgubi. Napolju je vladala tišina. Karlsonovi koraci zamreše. Tišina prodre u sobu. I tišina potraja.

Džordž se isprekidano nasmeja. "Kladim se da je Leni sad u štali sa svojim kućetom. Nikako neće hteti da se vrati ovamo, sad kad ima kuće."

"Kendi, uzmi koje hoćeš kuće", reče Slim.

Kendi ne odgovori. Tišina ponovo osvoji. Prikradala se iz mraka i zavlada sobom. "Ko hoće da malo igramo karata?", reče Džordž.

"Ja bih igrao s tobom", reče Vit.

Sedoše jedan naspram drugog za sto, pod svetlo, ali Džordž ne uze da meša karte. Nervozno je čupkao ivicu zastirača, i taj slabi pucketavi zvuk privuče oči svih ljudi u sobi, tako da on prestade. Tišina opet pade na sobu. Jedan minut prođe, pa još jedan. Kendi je ležao mirno i gledao u tavanicu. Slim je gledao u njega neko vreme, pa onda stade da posmatra svoje ruke; savlada jednu šaku drugom i pritište ih obe dole. Začu se neki šum pod podom, kao grickanje, i svi zahvalno pogledaše u to mesto. Samo Kendi nastavi da nepomično gleda u tavanicu.

"Kao da ima neki pacov dole", reče Džordž. "Treba mu postaviti klopku."

Vit ne izdrža. "Šta, dođavola, radi tako dugo? Mešaj malo karte, zašto nećeš? Na ovaj način nikad nećemo igrati karata!"

Džordž prikupi karte, čvrsto, i stade pažljivo da im posmatra poleđine. Opet je u sobi bila tišina.

Pucanj se začu u daljini. Ljudi naglo pogledaše u starog čoveka. Sve glave se okretoše prema njemu.

On još trenutak produži da gleda u tavanicu. Onda se polagano prevrte na stranu, prema zidu, i ostade nem. Džordž bučno promeša karte i podeli ih. Vit uze jednu tablicu i napisa imena, za početak. "Vidim da ste vas dvojica zaista došli da radite", reče Vit.

"Kako to misliš?", upita Džordž.

Vit se nasmeja. "Pa, znaš, došli ste u petak. Imate da radite dva dana do nedelje."

"Ne shvatam šta misliš", reče Džordž.

Vit se ponovo nasmeja. "Shvatio bi da si se mnogo potucao oko ovih velikih rančeva. Kad momak želi prvo da vidi kakav je ranč, on dolazi u subotu poslepodne. Dobija večeru u subotu, tri obeda u nedelju i može da ode u ponedeljak posle doručka a da ne dirne posao. Ali vi ste došli u petak u podne na posao. Vi morate raditi bar dan i po bez obzira šta nameravate."

Džordž ga pogleda pravo u oči. "Mi ćemo se zadržati neko vreme", reče. "Ja i Leni bismo da zaradimo nešto para."

Vrata se otvoriše, tiho, i štalski momak proturi glavu, mršavu crnu glavu, izbrazdanu od bola, napaćenih očiju. "Gospodine Slime!"

Slim diže pogled sa starog Kendija. "A? O! Zdravo, Krukse. Šta je?"

"Rekli ste mi da zagrejem katran za kopito one mazge. Zagrejao sam."

"O! Dabome, Krukse. Sad ću ja doći, pa da je namažem."

"Ja ću, ako dopustite, gospodine Slime."

"Nemoj. Sam ću." On ustade.

"Gospodine Slime!", reče Kruks.

"Da."

"Ovaj novi veliki momak vrzma se tamo u štali oko vaših kućića."

"Dobro, neće napraviti nikakvu štetu. Poklonio sam mu jedno kuće."

"Hteo sam samo da vam kažem", reče Kruks. "Vadi ih sa ležaja i mota po rukama. To im neće baš prijati."

"Neće ih povrediti", reče Slim. "Idem sad s tobom."

Džordž podiže pogled. "Ako se ona budala muva okolo više nego što treba, izbaci ga slobodno, Slime."

Slim izađe sa štalskim momkom.

Džordž podeli karte, Vit uze svoje i poče da ih studira. "Jesi li već video novu malu?", upita.

"Kakvu malu?", odvrati Džordž.

"Pa, Kerlijevu novu ženu."

"Video sam je."

"Pa, zar ti ne liči na lakšu robu?"

"Nisam video da je baš tako", reče Džordž.

Vit spusti karte da napravi veći utisak. "Pazi i otvori oči. Videćeš mnogo. Ništa ona ne krije. Nikad nisam video nešto slično njoj. Neprekidno namiguje svima redom. Kladim se da ni crnca ne izbegava. Ne znam, đavola, šta joj još treba."

Džordž uzgred upita: "Pa je li bilo kakvih nezgoda otkako je ona došla?"

Bilo je očigledno da Vita više ne zanimaju karte. Spusti ruku, a Džordž pokupi karte, pa ponovo stade da ih ređa sam. Sedam karata, pa šest iznad njih, pa pet iznad.

"Znam na šta misliš", reče Vit. "Ne, dosad još ništa. Kerli se uzvrpoljio jer ga pecka ljubomora, ali za sada ništa dalje. Kad god ga nema, eto ti nje. Traži Kerlija, ili misli da je tu nešto zaboravila pa to traži. Izgleda da ne može bez muškaraca. A Kerli je ljubomoran, mada se dosad još ništa nije desilo."

"Ona će napraviti gužvu, biće gadne gužve zbog nje", reče Džordž. "Zbog nje neko može i u haps dospeti. Kerli je sasvim izgubio smisao za stvarnost. Ranč sa gomilom radnika nije mesto za žensko stvorenje, pogotovu takvo."

"Ako želiš da se provedeš, treba da sutra uveče pođeš s nama u varoš", reče Vit.

"Zašto? Šta se radi?"

"Sasvim obične stvari. Idemo u kuću stare Suzi. Dovraga, što je to lepo mesto! Stara Suzi stalno sipa viceve. Na primer, prošle subote naišli mi na glavni ulaz, a ona otvara vrata i više preko ramena unutra: 'Obucite suknje, devojke, evo stiže šerif.' Ali nikad ne govori gadosti. Ima pet devojaka."

"A koliko vas to staje?", upita Džordž.

"Dva i po. Možeš dobiti gutljaj i za dva. Suzi ima i zgodne stolice za sedenje. Ako neko baš neće sa ženskom, može da posedi u udobnim stolicama, da uzme dve-tri čašice i tako provede sve vreme, Suzi se baš ništa ne buni. Ona ne goni momke i ne izbacuje ih napolje ako neće sa ženskima."

"Možda ću poći da pogledam lokal", reče Džordž.

"Svakako. Hajde s nama. Đavolski mnogo zabave - ona stalno sipa viceve. Kao ono što reče: 'Znam', kaže, 'neke koji ako imaju ma kakav iscepan ćilimčić na podu, a na gramofonu kakvu ukrasnu lampu, odmah misle da su sopstvenici velikog salona.' To ona govori o Klarinoj kući. I kaže Suzi: 'Znam ja šta vi, momci, hoćete, moje su žene čiste', kaže, 'i ne sipam vodu u viski', kaže. 'Ako neko od vas hoće da gleda u lampu s ukrasima i da proba da se sam opeče, pa vi znate gde treba da se ide.' I onda kaže: 'Ima ljudi koji ovde šepaju jer su uživali da gledaju u ukrašene lampe.'"

"Klara vodi drugu kuću, a?", upita Džordž.

"Da", reče Vit. "Mi tamo nikad ne idemo. Klara naplaćuje tri dolara ono glavno, a trideset i pet centi za čašicu, i ne sipa viceve. A Suzina kuća je čista i ima fine stolice. Osim toga, ne pušta unutra svakoga."

"Ja i Leni štedimo novac", reče Džordž. "Ja ću možda ući, sest i popiti čašicu. Ali ne dam dva i po dolara."

"Ali, momku je nekad potrebno malo razonode", reče Vit.

Vrata se otvoriše i Leni i Karlson uđoše zajedno. Leni se uspuza na krevet i sede, pokušavajući da ne privuče pažnju. Karlson izvuče svoju torbu ispod kreveta. Nije gledao u starog Kendija, koji je još bio okrenut zidu. Karlson pronađe u torbi šipčicu za čišćenje i kanticu za ulje. Položi ih na krevet, izvadi revolver, izvuče šaržer i izbaci metak iz cevi. Zatim šipčicom poče da čisti cev. Kad je okidač škljocnuo, Kendi se prevrte na leđa i pogleda za trenutak u revolver, pa se opet okrete prema zidu. Karlson reče kao uzgred: "Još nema Kerlija?"

"Ne", reče Vit. "Šta je to s Kerlijem?"

Karlson zažmiri u cev revolvera. "Traži ženu. Video sam ga kako trčka napolju sve ukруг."

"Pola vremena traži on nju, a ostalo vreme traži ona njega", reče Vit podrugljivo.

Kerli banu u sobu razdražen. "Je li ko od vas momaka video moju ženu?"

"Nije bila ovde", reče Vit.

Kerli preteći premeri sobu. "Gde je, dođavola, Slim?"

"Izašao je u štalu", reče Džordž. "Hteo je da stavi katran na ranjeno kopito."

Kerlijeva se ramena opustiše i raširiše. "Koliko ima da je otišao?"

"Pet-deset minuta."

Kerli iskoči kroz vrata i zalupi ih za sobom.

Vit ustade. "Idem da vidim šta će biti", reče. "Kerli se pokvario, inače ne bi smeo da napada Slima. A Kerli je vešt na rukama, vraški vešt. Ušao je u finale za zlatnu rukavicu. Čuva isečke iz novina o tome." Zamislio se. "Ali svejedno, bolje da ne dira Slima. Niko ne zna šta sve Slim ume."

"Misli da je Slim sa njegovom ženom, je li?", reče Džordž.

"Izgleda tako", reče Vit. "Naravno, Slim nije. Bar ja tako mislim. Ali hoću da vidim galamu ako do nečega dođe. Hajde, idemo."

"Ja ostajem", reče Džordž. "Neću da se mešam bez potrebe. Leni i ja moramo da skupimo novaca."

Karlson završi čišćenje revolvera, stavi ga u torbu, a torbu gurnu pod krevet. "I ja ću poći da pogledam", reče. Stari Kendi je nemo ležao, a Leni je, sa svoga kreveta, pažljivo promatrao Džordža.

Pošto su Vit i Karlson izašli i vrata se za njima zatvorila, Džordž se okrete Leniju. "Šta si ti to uradio?"

"Ništa nisam uradio, Džordže. Slim mi je kazao da ne milujem toliko one kućice još za neko vreme. Slim kaže da to nije dobro za njih; zatim sam se odmah vratio. Bio sam dobar, Džordže."

"To ja treba da ti kažem", reče Džordž.

"Pa nisam nijedno povredio. Samo sam svoje držao u krilu i mazio ga."

"Jesi li video Slima u štali?", upita Džordž. "Dabome, rekao mi je bolje da ne diram ove kućice."

"Jesi video onu ženu?"

"Misliš Kerlijevu ženu?"

"Da. Je li ona dolazila u štalu?"

"Ne, bar je ja nisam video."

"Nikad nisi video Slima da razgovara sa njom?"

"A-a. Nije bila u štali."

"Dobro", reče Džordž. "Čini mi se da momci neće videti borbu. Ako bude borbe, Leni, ti se samo sklanjaj."

"Neću da se bijem", reče Leni. Ustade onda s kreveta i sede za sto prema Džordžu. Gotovo automatski Džordž promeša karte i poče da ih ređa. Činio je to obazrivo, odmereno i sporo.

Leni uze jednu kartu sa slikom i zagleda se u nju, onda je okrete naopako i opet je pogleda. "Oba kraja ista. Džordže, zašto su oba kraja ista?"

"Ne znam", reče Džordž. "Tako ih prave. Šta je Slim radio u štali kad si ga video?"

"Slim?"

"Pa da. Video si ga u štali, i rekao ti je da ne diraš kućice toliko mnogo."

"O, da. Držao je kantu sa katranom i krečom, ne znam zašto."

"Jesi li siguran da ta žena nije dolazila tamo kao danas ovde?"

"Ne, nije uopšte dolazila."

Džordž uzdahnu. "Više volim običnu javnu kuću", reče. "Tamo možeš da uđeš, da se napiješ, da dobiješ svega što ti srce zaželi najednom, i to bez gužve. I unapred znaš šta te košta. Ali ova propalica će nekoga baš oterati u haps."

Leni je zadivljeno slušao njegove reči i pomalo micao usnama da bi pratio. Džordž nastavi: "Sećaš li se Endija Kašmena, Leni? Išao je s tobom u osnovnu školu?"

"Onaj čija je stara obično mesila vruće kolače za decu?", upita Leni.

"Da. To je taj. Ti se odmah svega setiš ako se radi o nekom jelu." Džordž je pažljivo posmatrao karte. On stavi prvo keca, pa zatim dvojku, trojku i četvorku karo jedno na drugo. "Endi leži u zatvoru zbog jedne namiguše", reče Džordž.

Leni je prstima bubnjao po stolu. "Džordže?"

"A?"

"Džordže, koliko nam još vremena treba da dobijemo ono naše mesto, pa da živimo od plodova zemlje - i da imamo kuniće?"

"Ne znam", reče Džordž. "Moramo prvo mnogo da sakupimo. Znam zajedno imanje koje bismo mogli jeftino da dobijemo. Ali ga ne prodaju."

Stari Kendi se polagano okrete. Oči su mu bile širom otvorene. Pažljivo je motrio Džordža.

"Pričaj o tom imanju, Džordže", reče Leni.

"Pa sinoć sam ti pričao."

"Hajde - pričaj ponovo, Džordže."

"U redu. Ima deset jutara", reče Džordž. "Ima i malu vetrenjaču. Ima malu drvenu kolibu i kokošarnik. Ima kujnu, voćnjak, trešnje, jabuke, breskve, kajsije, orahe, nešto malo jagoda. Ima mesta za detelinu i dosta vode za navodnjavanje. Ima i obor za svinje..."

"A kunići, Džordže?"

"Nema mesta za kuniće, za sada, ali lako ću napraviti nekoliko kaveza, pa ćeš moći da ih hraniš detelinom."

"Tačno tako, moći ću da ih hranim", reče Leni. "Baš si tako kazao."

Džordžove ruke prestadoše da okreću karte. Glas mu je postajao topliji. "Pa bismo mogli da imamo i neko svinjče. Sagradio bih pušnicu, kao onu što sam video kod dede, pa kad zakoljemo svinjče, mogli bismo da na dimu sušimo slaninu i šunku, da pravimo kobasice i sve takve stvari. A kad losos dopliva uz reku, mogli bismo da uhvatimo stotinu komada, pa da ih usolimo i osušimo na dimu. Jeli bismo ih za doručak. Ništa nije tako dobro kao nadimljen losos. Kad dospe voće, mogli bismo da ga konzerviramo... i paradajz, to se lako konzervira. Svake nedelje bismo zaklali ili pile ili zeca. Možda bismo imali kravu ili kozu, a kajmak bi bio tako vraški debeo da moraš nožem da ga sečeš i kašikom vadiš."

Leni ga je posmatrao razrogačenih očiju, a stari Kendi njega isto tako. Leni reče tiho: "Mogli bismo da živimo od plodova zemlje."

"Dabome", reče Džordž. "Sve vrste povrća u bašti, pa kad zaželimo malo viskija, prodamo nešto jaja, ili nešto drugo, ili mleka. Baš bi se tamo živelo. Tamo bismo se skrasili. Ne bismo više jurcali kroz zemlju i ne bi nas Kinezi hranili. Ne, dragi moj, mi bismo imali svoje sopstveno mesto gde pripadamo i ne bismo više spavali u kojekakvim barakama."

"Pričaj o kući, Džordže", molio je Leni.

"Da, imali bismo i malu kuću i sobu za nas. Malu, široku peć od livenog gvožđa, a zimi bi u njoj gorela vatra. Nema mnogo zemlje da bismo morali da crkavamo od rada. Možda šest-sedam sati na dan. Ne bismo tovarili ječam jedanaest sati dnevno. A kad mi budemo sejali, mi ćemo i žnjeti. Znali bismo šta raste od našeg sejanja."

"Pa, kunići", reče Leni požudno. "Pa bih se ja o njima starao. Pričaj šta ću ja da radim, Džordže."

"Dabome. Ti ćeš prvo izaći u polje sa detelinom, i nosićeš džak. Napunićeš džak, pa ćeš ga istresti u kavez sa kunićima."

"A oni će čupkati i čupkati", reče Leni, "tako oni to rade. Video sam ih."

"Otprilike svakih šest nedelja", nastavi Džordž, "oni se kote, tako da bismo imali puno zečića za jelo i prodaju. I držali bismo nešto golubova da lete oko vetrenjače, kao što su leteli kad sam bio mali." Ushićeno je gledao zid iznad Lenijeve glave. "I sve bi bilo naše, i niko nas ne bi smeo isterati. A ako nam se neko ne sviđa, mogli bismo da kažemo: 'Napolje, dođavola', i, tako mi svega, on bi morao da ode. A kad bi prolazio prijatelj, mi bismo imali poseban krevet, pa bismo rekli: 'Zašto ne ostaneš da prenočiš?', i tako mi svega, on bi ostao. Imali bismo lovačkog psa i par prugastih mačaka, ali ti ćeš morati da paziš na mačke da ne dočepaju male kuniće."

Leni je teško disao. "Neka samo probaju da priđu kunićima. Prebiću im proklete vratove. Ja ću... ja ću ih smožditi štapom." Smirio se gundajući u sebi, preteći budućim mačkama koje bi se usudile da uznemiravaju buduće kuniće.

Džordž je sedeo opčinjen slikom koju je sam stvorio. Kad Kendi progovori, obojica poskočiše kao da su zatečeni na nekom zabranjenom poslu. Kendi reče: "Znate li vi gde ima takvo mesto?"

Džordž se smesta nakostreši. "A ako znam", reče, "šta se to tebe tiče?"

"Ne treba da mi kažete gde je. Može to biti svako mesto."

"Dabome", reče Džordž. "Imaš pravo. Ne bi ga našao ni za sto godina."

Kendi uzbuđeno nastavi: "Koliko traže za samo mesto?"

Džordž ga je podozrivo posmatrao. "Pa, dobio bih ga za šest stotina dolara. Stari, čije je to imanje, sasvim su propali. A staroj je potrebna operacija. Slušaj ti... šta se to tebe tiče? Ništa ti nemaš sa nama."

"Nisam za mnogo šta ovakav sa jednom rukom", reče Kendi. "Izgubio sam ruku ovde na ranču. Zato mi i daju da radim kao čistač. A dali su mi i dve stotine pedeset dolara jer sam izgubio ruku. Imam još pedeset ušteđenih u banci, do sada. To su tri stotine, i dobiću još pedeset na kraju meseca. Da ti kažem...", nagnu se napred živo,

"kako bi bilo da i ja pođem sa vama, momci. Ulažem tri stotine pedeset dolara. Nisam mnogo za posao, ali bih vam mogao kuvati, čuvati piliće i okopavati baštu. Kako bi to bilo?"

Džordž zažmuri. "Moram da razmislim o tome. Mi smo oduvek mislili da to sami uradimo."

Kendi ga prekide. "Napraviću testament i ostaviću vama dvojici svoj udeo, kad umrem, jer nemam nikakve rodbine ili koga drugog. Imate li vi, momci, nešto novaca? Možda bismo mogli odmah da udesimo stvar?"

Džordž pljunu na pod sa gađenjem. "Imamo deset dolara obojica." Onda reče obazrivo: "Pazi, ako ja i Leni radimo mesec dana i ništa ne potrošimo, imaćemo sto dolara. To znači četiri stotine pedeset. Mislim da bismo ih pridobili za tu sumu. Onda biste ti i Leni mogli da odete i da uredite, a ja bih našao posao i zaradio ostatak, a vi biste za to vreme mogli da prodajete jaja i druge slične stvari."

Najednom začutaše. Gledali su jedan u drugog zbunjeno. Ono u šta nikad nisu verovali postajalo je stvarnost. Džordž reče s poštovanjem "Isuse! Kladam se da bismo ih pridobili." Oči su mu bile pune čuđenja. "Kladam se, mogli bismo ih pridobiti", ponovi tiho.

Kendi sede na ivicu kreveta. Češao je nervozno patrljak na ruci. "Nastradao sam pre četiri godine", reče. "Uskoro će me izjuriti. Čim ne budem mogao više da čistim barake, isteraće me na drum. Ako vam dam novac, možda ćete vi momci da me zadržite, da vam okopavam baštu, čak i ako ne budem bio za to sposoban. I praću vam posuđe i nečistoću od živine. Ali biću na svome i radiću na svome. Žalosno", nastavi, "jeste li videli šta su uradili mome psu noćas? Rekli su da nije dobar ni sebi ni ljudima. Kada me odavde oteraju, voleo bih da me ubiju. Ali oni to neće. Neću imati ni kud da idem. A posao više ne mogu dobiti. Imaću još trideset dolara onda kada vi budete spremni da otkazete."

Džordž ustade. "Pridobićemo ih", reče. "Kupi ćemo ono staro imanje pa ćemo otići tamo da živimo." Sede ponovo. Sedeli su sad umireni, svi zaneseni lepotom stvari, svaki je mislio na budućnost u kojoj se ta primamljivost ostvaruje.

Džordž reče zadivljeno: "Zamislite, dođe vašar ili cirkus, ili je igranka u gradu ili bilo kakva zabava." Stari Kendi klimnu glavom u znak odobravanja. "I mi bismo išli", reče Džordž. "Nikoga ne bismo

pitali da li smemo. Samo bismo rekli 'hajdemo' i pošli bismo. Još bismo pomuzli kravu i bacili malo žita pilićima, pa hajd'."

"I ostavili malo trave kunićima", upade Leni. "Nikad ne bih zaboravio da ih nahranim. Kad ćemo to da radimo, Džordže?"

"Kroz mesec dana. Tačno kroz mesec dana. Zna li šta ću da radim? Pisaću onim starima čije je to imanje da hoćemo da ga kupimo. A Kendi će poslati sto dolara da ih obaveže."

"Dabome da hoću", reče Kendi. "Ima li dobra peć tamo?"

"O, fina peć, gori i ugalj i drvo."

"Ja ću poneti moje kuće", reče Leni. "Kladim se u šta hoćeš da će mu se tamo dopasti."

Spolja su se približavali glasovi. Džordž reče brzo: "Nikome ni reči o ovome. Samo nas trojica i niko drugi. Oni su u stanju da nas sve isteraju, tako da ne možemo skupiti novac. Samo ćemo se praviti kao da ćemo celog veka tovariti ječam, pa naglo jednog dana uzeti zaradu i nestati."

Leni i Kendi klimnuše glavama smešeći se od blaženstva. "Nikome ne pričaj", ponovi Leni za sebe.

"Džordže!", reče Kendi.

"A?"

"Trebalo je da sam ubijem psa, Džordže. Nije trebalo da dozvolim da ga stranac ubije."

Vrata se otvoriše. Slim uđe, praćen Kerlijem, Karlsonom i Vitom. Slimove ruke su bile crne od katrana i mrštio se. Kerli mu je bio uza sam lakat.

Kerli produži; "Slušaj, Slime, nisam ništa mislio. Samo sam te pitao."

"Ama, ti me to mnogo često pitaš", reče Slim. "Već mi je dosta toga. Ako sam ne umeš da paziš na svoju prokletu ženu, kako možeš da očekuješ da ja to radim. Dalje od mene."

"Ja baš pokušavam da ti objasnim da ništa nisam mislio", reče Kerli. "Samo sam te pitao da li si je video."

"Zašto joj ne rekneš da sedi u kući, gde joj je, dođavola, mesto", reče Karlson. "Puštaš je da se muva po barakama i dogodiće ti se uskoro nešto iz čega nećeš biti u stanju da se ispetljaš."

Kerli suknu na Karlsona: "Ti se drži po strani ako ne misliš da izletiš."

Karlson se nasmeja. "Budalo prokleta", reče. "Mislio si da uplašiš Slima, pa ti nije pošlo za rukom. Slim je uplašio tebe. Sav si se naduo kao žaba. Ne plaši me što si ti najbolji bokser u zemlji. Samo priđi, pa ću ti razmrskati tu prokletu glavu."

Kendi se s radošću pridruži napadu. "Rukavica puna vazelina", reče s gađenjem. Kerli je zurio u njega. Oči mu skliznuše i zaustaviše se na Leniju; Leni se još uvek smeškao blaženo, sećajući se imanja.

Kerli kao mali pas priskoči Leniju. "Čemu se ti, dođavola, smeješ?"

Leni ga rastrojeno pogleda: "A?"

Tada Kerlijev bes sasvim izbi. "Odi ovamo, velika budalo. Ustani. Ne dozvoljavam da mi se ovakav veliki klippan smeje. Pokazaću ti ko je žaba."

Leni je beznadežno gledao u Džordža, pa se onda diže i pokuša da uzmakne. Kerli se namesti za borbu.

On lupi Lenija levom rukom, pa ga zatim desnom tresnu po nosu. Leni kriknu od užasa. Krv mu je liptala iz nosa. "Džordže", vikao je, "neka me ostavi na miru. Džordže!" Uzmicao je dok nije došao do zida, a Kerli ga je pratio udarajući ga pesnicama po licu. Lenijeve ruke ostadoše uz telo. Bio se toliko preplašio da se nije ni branio.

Džordž skoči i viknu: "Udri ga, Leni! Ne daj mu da te bije!"

Leni je pokrio lice svojim ogromnim šapama, jaukao od očajanja i vikao: "Neka prestane, Džordže!" Onda ga Kerli udari u trbuh i preseče mu dah.

Slim skoči. "Gadni, mali pacove", viknu. "Zapamtićeš me."

Džordž ispruži ruku i zadrža Slima. "Čekaj malo", viknu. Obe šake postavi oko usta i dreknu: "Udri ga, Leni!"

Leni skide ruke s lica i pogleda u Džordža, a Kerli ga udari po oku. Veliko lice bilo je obliveno krvlju. Džordž opet dreknu: "Rekao sam, udri ga!"

Kerli je upravo bio zamahnuo pesnicom kad je Leni dočepa. Sledećeg trenutka Kerli se trzao kao riba na udici, a njegova pesnica izgubila se u Lenijevoj ogromnoj šaci. Džordž potrča preko sobe. "Pusti ga, Leni, pusti ga."

Ali Leni je zabezeknuto posmatrao trzaje malog čoveka koga je držao. Krv je lila niz Lenijevo lice, jedno oko bilo mu je zatvoreno, obrva presečena. Kerli je već bio beo i zgrčen i jedva se otimao. Jaukao je, a pesnica se gubila u Lenijevoj šapi.

Džordž je bez prestanka vikao: "Pusti mu pesnicu, Leni! Pusti! Slime, pomozí da mu ostane nešto od šake!" Najednom Leni pusti. Čučnu pored zida i zakloni se. "Pa ti si rekao, Džordže", reče žalosno.

Kerli sede na pod gledajući u zdrobljenu šaku. Slim i Karlson se nagnuše nad njim. Onda se Slim ispravi i zgranuto pogleda Lenija. "Moramo ga voditi doktoru", reče. "Izgleda da je svaka koščica u šaci propala."

"Nisam hteo", viknu Leni. "Ja nisam hteo da ga ozledim."

"Karlson, idi i spremi kola", reče Slim. "Odvešćemo ga u Soledad da mu stave ruku u gips." Karlson požuri napolje. Slim se okrete Leniju koji je jadikovao. "Nije tvoja greška", reče. "Ova budala je dobila što je tražila. Ali... Isuse! Umalo da mu ništa od šake ne ostane." Slim žurno izađe i začas se vrati sa limenom čašom vode. Prinese je Kerlijevím usnama.

"Slime, zar će nas sad izbaciti? Nama treba novac. Hoće li nas Kerlijev otac isterati?", reče Džordž.

Slim se dvosmisleno nasmeši. Kleče pored Kerlija: "Jesi li svestan dovoljno da razumeš?" Kerli klimnu glavom. "Dobro, onda slušaj", nastavi Slim. "Ja mislim da ti je mašina zahvatila ruku. Ako nikome ne kažeš šta ti se desilo, nećemo ni mi. Ali samo ako pokušaš da kažeš i da isteraš ovog momka, mi ćemo svima pričati, a onda će te svi ismejavati."

"Neću pričati", reče Kerli. Izbegavao je da pogleda u Lenija.

Spolja se začuše točkovi jednoprežnih kola. Slim pomože Kerliju da se dignu. "Hajde sad. Karlson će te odvesti lekaru." Pomože Kerliju da izađe. Škripa točkova sad se udaljavala. Za trenutak Slim se vrati u baraku. Gledao je Lenija, koji je neprestano uplašeno čučao kraj zida.

"Da ti vidim ruke", reče.

Leni ispruži ruke.

"Svemogući Bože, bojao bih se da se na mene naljutiš", reče Slim.

Džordž upade: "Leni se samo uplašio", objasni. "Nije znao šta da radi. Rekao sam ti već da niko ne bi smeo da se bije s njim. Ne, mislim da sam to kazao Kendiju." Kendi svečano potvrdi. "Tačno tako si rekao", reče. "Baš jutros kad se Kerli prvi put zakačio sa

tvojim prijateljem, ti si kazao: 'Bolje da se ne šali sa Lenijem ako sebi misli dobro.' Baš to si mi jutros kazao."

Džordž se okrete Leniju. "Nije tvoja krivica", reče. "Ne treba više da se plašiš. Uradio si što sam ti ja rekao. Idi sad u kupatilo da opereš lice. Pakleno izgledaš."

Leni se smešio izubijanim ustima. "Ja nisam hteo svađu", reče. Pođe vratima, pa kad dođe do njih, on se okrete. "Džordže?"

"Šta hoćeš?"

"Je l' još uvek mogu da gajim kunice?"

"Dabome. Nisi uradio ništa rđavo."

"Nisam mislio ništa rđavo, Džordže."

"Dobro, vuci se napolje i operi to lice!"

IV

Crnac Kruks, štalski momak, spavao je u prostoriji za zaprežnu opremu, u maloj šupi prislonoj uza zid štale. S jedne strane bio je četvrtast prozor sa četiri okna, sa druge su vrata od dasaka vodila u štalu. Kruksov ležaj sastojao se od dugačkog sanduka napunjenog slamom, s ćebetom prebačenim odozgo. Na zidu pored prozora na klinovima su visili iskidani, još nedokrpljeni amovi, kaiševi nove kože. Pod samim prozorom stojao je stočić s alatom za kožu - krivi noževi i igle, klupčad lanenog konca i mali čekić. Na klinovima još delova opreme: procepljena ogrlica iz koje vire čuperci konjske dlake, prekinut konjski am, lanac za prezanje čiji je kožni omotač pukao. Kruksov sanduk od jabuka visio je nad krevetom, a u njemu su bile poređane boce s lekovima za njega i za konje. Bilo je tu i sapuna, i kanta iskapana katranom s umočenom četkom. A po podu su bile razbacane njegove lične stvari - Kruks je, kao samac, mogao ostavljati stvari u neredu, a kao štalski momak i bogalj bio je stalniji na jednom mestu od ostalih ljudi, pa je prikupio više stvari nego što bi na leđima mogao poneti.

Kruks je imao više pari cipela i jedan par gumenih čizama, veliki budilnik i jednocevnu lovačku pušku. Imao je i knjige: neki raskupusan rečnik i izgužvan primerak Kalifornijskog građanskog zakonika iz 1905. Na zasebnoj polici nad krevetom bilo je nešto pocepanih časopisa i malo prljavih knjiga. Velike naočari sa zlatnim okvirom visile su o ekseru iznad kreveta.

Prostorija je bila pometena i veoma čista jer je Kruks bio ponosan i gord. On se držao na odstojanju sa svakim, i to je isto zahtevao od drugih. Telo mu je bilo nagnuto nalevo, zbog iskrivljene kičme, a oči su mu ležale duboko u glavi i zbog te dubine izgledale kao da se blešte od siline. Njegovo uzano lice bilo je izbrazdano dubokim crnim borama, a imao je tanke, bolom stisnute usne, svetlije od lica.

Bila je subota več. Kroz otvorena vrata koja vode u štalu čulo se komešanje konja, kopanje nogom, žvakanje sena i zveket lanaca. U sobi štalskoga momka mala električna sijalica bacala je mršavu, žućkastu svetlost.

Kruks je sedeo na krevetu. Košulju je pozadi izvukao iz radničkih čakšira. U jednoj je ruci držao bocu sa sredstvom za mazanje, a drugom je trljao kičmu. S vremena na vreme sipao je nekoliko kapi na ružičasti dlan, podvlačio ga pod košulju i neumorno trljao. Istežući leđne mišiće zadržtao bi.

Leni se pojavi bez šuma, na otvorenim vratima, i zastade gledajući unutra, a široka su mu ramena gotovo ispunjavala otvor. Za trenutak Kruks ga ne opazi, ali podigavši oči on se ispravi i namršti. Izvuče ruku ispod košulje.

Leni se bespomoćno nasmeši pokušavajući da se sprijatelji.

Kruks reče oštro: "Nemaš prava da ulaziš u moju sobu. Ovo ovde je moja soba. Niko nema ni najmanje pravo, osim mene."

Leni proguta vazduh a osmeh mu posta ulagivački. "Ništa ne radim", reče. "Hteo sam da vidim moje kuće. Pa sam video tvoju svetlost."

"E pa, imam pravo da gorim svetlo. Hajde, idi iz moje sobe. Za mene nema mesta u baraci, a za tebe u mojoj sobi."

"A zašto nema mesta za tebe?", upita Leni.

"Jer sam crn. Igraju karte tamo, a ja ne smem jer sam crn. Kažu da smrdim. E pa dobro, kažem ti, svi vi smrdite meni."

Leni bespomoćno pljesnu velikim rukama. "Svi su otišli u varoš", reče, "Slim i Džordž i svi. Džordž kaže moram da ostanem ovde i da ne pravim gluposti. Video sam tvoje svetlo."

"Dobro, pa šta hoćeš?"

"Ništa, video sam tvoje svetlo. Pomislio sam da uđem i sednem."

Kruks je gledao Lenija, pa pruži ruku iza sebe, skide naočari, namesti ih na ružičaste uši i pogleda ponovo. "Uostalom, ne znam šta ćeš ti u štali", pobuni se on. "Nema potrebe da radnik ulazi u štalu. Ti nisi skiner. Nemaš posla oko konja."

"Kuće", ponovi Leni. "Dolazim da obiđem kuće."

"Dobro, onda gledaj kuće. I nemoj ulaziti tamo gde te ne traže."

Leni prestade da se osmehuje. On zakorači u sobu, pa se priseti i vrati se natrag, na prag. "Gledao sam ih malo. Slim mi je rekao da ne

smem da ih mnogo milujem."

"Pa, stalno si ih podizao s ležaja. Ne bih se začudio da ih stara odnese na neko drugo mesto."

"Oh, ona ne mari. Pušta me." Leni ponovo uđe u sobu.

Kruks se namršti, ali Lenijev obezoružavajući osmejak ga pobedi. "Uđi i sedi malo", reče Kruks. "Ukoliko nećeš da odeš i da me ostaviš samog, možeš baš i da sedneš." Ton je bio nešto malo prijateljskiji. "Svi su momci otišli u varoš, a?"

"Svi osim starog Kendija. Sedi u baraci, oštri olovku, oštri i razmišlja."

Kruks popravi naočari. "Razmišlja? O čemu li to Kendi razmišlja?"

Leni gotovo uzviknu: "O kunićima."

"Ti si lud", reče Kruks. "Glup si kao noć. O kakvim kunićima govoriš?"

"O kunićima koje ćemo imati, a ja ću da ih gajim, da kosim travu i dajem im vodu, i sve tako."

"Sve su to gluposti", reče Kruks. "Ne zameram onom momku s kojim putuješ što te drži po strani."

Leni reče mirno: "To nije laž. Mi ćemo to učiniti, imaćemo malo imanjce i živećemo od plodova zemlje."

Kruks se udobnije namesti na krevetu. "Sedi", ponudi ga. "Sedi na burence sa ekserima."

Leni se pogrbljen spusti na bačvicu. "Ti misliš da je laž", reče Leni, "ali nije. Svaka je reč istinita, možeš da pitaš Džordža."

Kruks nasloni crnu bradu na ružičast dlan. "Ti putuješ sa Džordžom, je li?"

"Svakako. Ja i on svuda idemo zajedno."

Kruks nastavi: "Ponekad on govori, a ti ne razumeš šta on to, dovraga, priča. Zar nije tako?" Nagnuo se napred upijajući se dubokim očima u Lenija. "Zar nije tako?"

"Da... ponekad."

"Samo priča a ti ne shvataš o čemu to, dođavola?"

"Da... ponekad. Ali... ne uvek."

Kruks se naže još više preko ivice kreveta. "Ja nisam crnac sa Juga", reče. "Rodio sam se ovde, u Kaliforniji. Moj stari je imao farmu živine. Oko deset jutara. Bela deca su dolazila da se igraju na našem imanju, a poneki put sam ja išao da se igram kod njih, čak su

neki bili vrlo ljubazni. Mome se starom to nije dopadalo. Tek mnogo docnije uvideo sam zašto on to ne voli. A sad znam." Oklevao je, a kad ponovo progovori, glas mu je zvučao mekše. "Nije bilo crnačke porodice miljama unaokolo. A sad nema nijednog crnca na ovome ranču, a samo je jedna porodica u Soledadu." On se nasmeja. "Ako nešto govorim, to samo crnac priča."

"Koliko još vremena misliš da treba pa da kućići porastu da ih mogu maziti?", upita Leni.

Kruks se ponovo nasmeja. "Čovek može sve da ti kaže i da bude siguran da nećeš brbljati okolo. Kućići će da porastu za nekoliko nedelja. Džordž zna na čemu je. Priča, a ti ništa ne razumeš." Uzbuđeno se naže napred. "Ovo govori crnac, i to crnac sa slomljenom kičmom. Prema tome, ne znači ništa, vidiš? Ti to ionako ne možeš da upamtiš. Video sam to već mnogo puta: jedan priča drugome, a svejedno je da li ovaj čuje ili ne, razume ili ne. Glavno je da pričaju, ili da sede i da ćute. Nema razlike, nema razlike." Toliko se uzbudio da lupi šakom po kolenu. "Džordž može da ti govori gadne stvari, opet svejedno. Stvar je u pričanju. Stvar je što si sa nekim. To je sve." On zastade.

Glas mu postade tih i ubedljiv. "Zamisli da se Džordž više ne vrati. Zamisli da je pobegao i da se neće vratiti. Šta bi onda radio?"

Lenijeva pažnja bi postepeno privučena na ono što se govorilo.

"Šta?", upita.

"Rekao sam, zamisli da je Džordž noćas otišao u varoš i da više o njemu nećeš čuti." Kruks je hteo da silom izvuče neku vrstu ličnog zadovoljenja. "Zamisli baš to", ponovi.

"On to neće učiniti", viknu Leni. "Džordž nikad tako šta ne bi učinio. Odavno sam sa Džordžom. Vratice se noćas" - ali sumnja je bila isuviše velika. "Zar ti ne misliš da će se vratiti?"

Kruksovo lice se ozari od zadovoljstva zbog Lenijevih muka.

"Niko ne može znati šta je sve čovek u stanju da uradi", hladno primeti on. "Recimo da hoće da se vrati, ali ne može. Zamisli da je ubijen ili povređen, tako da ne može da se vrati."

Leni se borio da razume. "Džordž tako što neće učiniti", ponovi on. "Pažljiv je on. Neće se povrediti. Nikad se nije povredio jer je pažljiv."

"Dobro, zamisli, samo zamisli da se neće vratiti. Šta ćeš ti onda?"

Lenijevo se lice zgrči od straha. "Ne znam. Hej, šta ti to hoćeš?", uzviknu. "To nije istina. Džordž nije povređen."

Kruks se upi u Lenija. "Hoćeš li da ti ja kažem šta će se onda desiti? Strpaće te u ludnicu, u kavez. Nataći će ti ogrlicu kao psu."

Najednom se Lenijeve oči usredsrediše, ukočiše, pa izbezumljeno blesnuše. On ustade i preteći pođe prema Kruksu. "Ko je povredio Džordža?", upita on.

Kruks primeti opasnost kako se približava. On se pomače unatrag na svom krevetu da se ukloni. "Šalio sam se samo", reče. "Nije Džordž povređen. Zdrav je i čitav. Vратиće se već."

Leni je stajao nad njim. "Što se šališ? Niko ne sme tako da se šali sa Džordžom."

Kruks skide naočari i prstima obrisa oči. "Sedi ti samo", reče, "Džordž nije povređen."

Leni se vrati i gundajući sede na burence s ekserima. "Niko ne sme da priča kako je Džordž povređen", mumlao je.

Kruks reče blago: "Sad možda shvataš. Ti imaš Džordža. Ti znaš da će se vratiti. Zamisli da nemaš nikoga. Zamisli da ne smeš da ideš u baraku da igraš remi jer si crn. Kako bi ti se to dopadalo? Zamisli da moraš da sediš ovde i da čitaš knjige. Mogao bi svakako da igraš i potkovice dok se ne smrkne, ali posle toga moraš da čitaš knjige. Nije dobro čitati knjige. Čoveku treba neko - da mu bude u blizini." On zaječa: "Čovek poludi ako nema nikog. Svejedno ko, samo da je uz tebe. Ja ti kažem", viknu on, "ja ti kažem, čovek postane sasvim sam i smuču mu se."

"Džordž će se vratiti", tešio se Leni uplašenim glasom. "Možda se već vratio. Bolje da idem da vidim."

"Nisam hteo da te plašim", reče Kruks. "Vратиće se. O sebi sam govorio. Čovek sedi ovde sam noću, možda nešto čita ili misli, ili slične gluposti. Neki put misli a nema nikoga da mu kaže: to je tačno, a ovo nije. Ako vidi nešto, on možda ne zna da li je tačno ili ne. Ne može da se okrene drugom čoveku pa da ga upita da li i on vidi isto. Ne može da kaže. Nema čime da odmeri. Video sam čudne stvari ovde. Nisam bio pijan. Ne znam da li sam spavao. Da je neko bio sa mnom mogao bi mi reći da spavam, pa bi sve bilo u redu. Ali ovako ne znam." Kruks je gledao preko sobe, gledao u pravcu prozora.

Leni reče tužno: "Džordž neće otići i ostaviti me. Znam da to Džordž neće uraditi."

Štalski momak nastavi kao kroza san: "Sećam se kad sam bio mali na farmi živine moga oca. Imao sam dva brata. Uvek su bili pored mene, uvek tu. Spavali smo u istoj sobi, i u istom krevetu - sva trojica. Imao sam leju sa jagodama, leju sa detelinom. Kad je sunčano jutro, obično sam čuvao piliće u detelini. Moja braća su sedela na šini od ograde i posmatrala piliće - bili su beli."

Postepeno se u Leniju probudi interesovanje za ono što se govorilo. "Džordž kaže da ćemo i mi imati deteline za kuniće."

"Kakve kuniće?"

"Mi ćemo imati kuniće i leju sa jagodama."

"Ti si lud."

"Imaćemo, imaćemo. Pitaj Džordža."

"Ti si lud." Kruks postade podrugljiv. "Video sam stotine ljudi po putevima i rančevima, sa zavežljajima na leđima i s istom prokletom pričom u glavama. Stotine. Dolaze, otkazuju i odlaze; i svaki, dovruga, ima mali komadić zemlje u glavi. I nikad ga nijedan na kraju ne dobije. Baš kao nebo. Svi žele komad zemlje. Pročitao sam mnogo knjiga ovde. Nikad niko ne odlazi u nebo i ne dobija zemlju. To je samo u njihovim glavama. Uvek pričaju o tome, ali to je samo u njihovim glavama." On začuta i pogleda u otvorena vrata jer se konji uznemiriše i lanci kojima su bili privezani zazvečaše. Jedan zarza. "Čini mi se da tu ima nekoga", reče Kruks. "Možda Slim. Slim često dolazi noću, po dva-tri puta. On je pravi skiner. Pazi na svoje mazge." On se bolno izdiže i približi se vratima. "Jeste li vi, Slime?", povika.

Kendijev glas odgovori: "Slim je izašao u varoš. Hej, jesi li video Lenija?"

"Misliš onog velikog?"

"Da. Jesi li ga video ovuda?"

"Ovde je", reče Kruks kratko. On se vrati na krevet i leže.

Kendi je stajao na pragu, češao goli članak i gledao zaslepljen u osvetljenu sobu. Nije ni pokušao da uđe. "Da ti kažem, Leni. Nešto sam mislio o onim kunićima."

Kruks reče razdraženo: "Možeš ući ako hoćeš."

Kendi je delovao zbunjeno. "Pa, ne znam. Naravno, ako ti želiš."

"Uđi. Kad svaki može, zašto ne bi i ti." Kruksu je teško padalo da pomiri zadovoljstvo sa ljutinom.

Kendi uđe, ali je još uvek bio zbunjen. "Baš ti je ugodno ovde", reče Kruksu. "Mora da je lepo imati ovako zasebnu sobu."

"Svakako", reče Kruks. "I đubrište pod prozorom. Svakako vrlo fino."

"Rekao si nešto o kunićima", prekide ih Leni.

Kendi se nasloni na zid pored prekinutog ama, dok je češao patrljak članka. "Ja sam već odavno ovde", reče. "I Kruks je odavno ovde. Ovo je prvi put da ulazim u njegovu sobu."

Kruks reče mračno: "Momci ne dolaze često u sobu crnca. Niko nije bio ovde osim Slima. Slima i gazde."

Kendi brzo promeni predmet razgovora. "Slim je najbolji skiner za koga znam."

Leni se naže prema starom čistaču. "Šta je sa kunićima", ponovi on opet.

Kendi se nasmeši. "Smislio sam. Možemo malo novaca zaraditi i na kunićima ako počnemo ispravno."

"Ali ja ću da ih gajim", prekide Leni. "Džordž je kazao da ja moram da ih gajim. Obećao je."

Kruks ih grubo prekide. "Vi se, momci, samo zavaravate. Dođavola, mnogo možete da napričate o tome, ali zemlju dobiti nećete. Ti ćeš biti čistač ovde sve dok te ne iznesu u drvenom sanduku. Dovraga, video sam isuviše mnogo momaka. Ovaj Leni će za dve-tri nedelje opet biti na drumu. Kao da svi imate samo zemlju u glavi."

Kendi ljutito protrlja obraz. "Možeš biti đavolski siguran da ćemo mi zemlju dobiti. Džordž kaže da hoćemo. Novac već imamo."

"Je l'?", reče Kruks. "A gde je Džordž sada? U varoši, u javnoj kući. Tamo odlazi vaš novac. Isuse, to sam već viđao isuviše često. Isuviše često sam viđao momke koji su sebi uvteli zemlju u glavu. I nikad ni komada nisu dobili."

Kendi viknu: "Dabome da svi to žele. Svako želi komadić zemlje, ne mnogo. Samo nešto što je njegovo. Nešto na čemu može da živi i odakle ga niko neće oterati. Ja to nikad nisam imao. Sejao sam skoro za svakog u ovoj državi, ali nije bilo moje, i kad sam žnjeo, opet nije bilo moje. Ali sad ćemo uspeti, tu nemoj da se zavaravaš. Džordž nije poneo novac u varoš, novac je u banci. Ja i Leni i

Džordž. Imaćemo svaki sobu za sebe. Imaćemo psa i kuniće i piliće. I žito će se zeleneti, i imaćemo kravu ili kozu." On zastade obuzet slikom.

"Kažeš da imate novac?", upita Kruks.

"Tako je, dođavola. Veći deo imamo. Samo još malo da zaradimo. Sve ćemo imati kroz mesec dana. Džordž je već pronašao zemlju."

Kruks se maši za leđa i dlanom opipa kičmu. "Nikad nisam video da je nekom to pošlo za rukom", reče. "Video sam neke gotovo lude od želje za zemljom, ali uvek neka javna kuća ili kartanje odnesu sve." Oklevao je. "Ako biste vi... momci, hteli dve ruke da rade besplatno - samo za izdržavanje, ja bih došao i ponudio svoje. Nisam toliko sakat da ne bih radio kao pas samo ako to hoću."

"Da li je neko od vas, momci, video Kerlija?"

Svi okretoše glave prema vratima. Kerlijeva žena ih je posmatrala. Lice joj je bilo suviše namazano. Usne malo otvorene. Zadihala se kao da je trčala.

"Kerli nije dolazio ovamo", reče kiselo Kendi.

Ona je još stajala na pragu, smešeći se pomalo na njih, trljajući nokte jedne ruke palcem i kažiprstom druge. A oči su prelazile s lica na lice. "Sve same slabe su ostavili ovde", reče konačno. "Misle da ne znam kuda su otišli. Čak i Kerli. Znam ja dobro kud su otišli."

Leni je očarano gledao u nju, ali su Kendi i Kruks, mršteći se, izbegavali njen pogled.

Kendi reče: "Pa ako znate, zašto nas pitate gde je Kerli?"

Posmatrala ih je zabavljajući se. "Čudna stvar", reče. "Ako uhvatim nasamo bilo kog čoveka, lepo porazgovaram s njim. Ali čim su dvojica, nema ništa od razgovora. Svi se samo ljute." Ona ostavi prste pa položi šake na kukove. "Svi se vi jedan drugog bojite, eto vam razloga. Svaki se od vas boji da mu ostali što ne nameste."

Posle zastoja Kruks reče: "Možda će biti bolje da se ipak vratite u vašu rođenu kuću. Mi ne želimo gužvu."

"Pa ja vam ne stvaram gužvu. Zar misliš da ja ne želim da ponekad progovorim koju reč s nekim? Zar misliš da je meni milo da se zabijem u onu kuću, sve vreme?"

Kendi položi patrljak članka na koleno, pa trljajući ga nežno rukom reče prekorno: "Vi imate muža. Niko vas ne tera da se skitate okolo i da nam pravite nezgode."

Žena planu. "Svakako, imam muža. Svi ste ga videli. Zgodan momak, zar ne? Sve svoje vreme troši pričajući šta će da radi momku koji mu se ne sviđa, a nijedan mu se ne sviđa. Zar vi mislite da ću ja da sedim u toj dva sa četiri kući i slušam kako će Kerli početi da udara levicom, pa kako će onda udariti čuvenim desnim krošom? 'Jedan-dva', tako on to zove.'Samo čuvenim jedan-dva i onaj je svršio svoje.'" Ona stade, lice joj izgubi natmuren izraz i postade ljubopitljivo.

"Hej - šta se dogodilo s Kerlijevom šakom?"

Nastade nelagodan tajac. Kendi krišom pogleda u Lenija. Onda se nakašlja. "Pa... Kerli... ruku mu zahvatila mašina, gospođo. Smrskala mu ruku."

Posmatrala ih je za trenutak, pa se onda nasmeja. "Budale! Zar vi mislite mene da prevarite! Kerli je nešto počeo što nije umeo da završi. Zahvatila mašina... Budale! Jer, otkako mu je ruka smrskana, ne priča više o čuvenom jedan-dva. Ko mu je smrskao ruku?"

Kendi zlovoljno ponovi: "Zahvatila ga mašina."

"Dobro, dobro", reče ona prezrivo. "Dobro, krijte ako baš hoćete. Šta me briga. Vi uobražavate da ste vraški velikodušni. Šta vi mislite, šta sam ja, dete? Znate li vi, ja sam mogla u pozorište da odem. Ne u jedno. A jedan mi je muškarac rekao da bi mogao i za film da me uzme..." Bila se zadihala od prezira. "Subota večer. Svi su izašli i rade nešto. Svi! A ja, šta radim? Stojim i pričam s ukočenim budalama - crncem, šašavkom i matorim vašljivim ovnom - a moram jer nema nikog drugog."

Leni ju je netremice gledao poluotvorenih usta. Kruks se povukao u strašno odbijajuće dostojanstvo crnca. Ali stari Kendi se izmeni. On naglo ustade i preturi burence s ekserima. "Dosta mi je", reče ljutito. "Niste ovde poželjni. Rekli smo vam da niste. Osim toga, ja da vam kažem, prevarili ste se vi što se nas tiče. Nemate dovoljno pameti u toj pilećoj glavi da vidite da mi nismo ukočene budale. Neka nas i oteraju zbog vas. Neka urade. Vi mislite da bismo mi izašli na drum i jurili za drugim vašljivim petparačkim poslom kakav je ovaj. Vi ne znate da mi imamo naš sopstveni ranč, kuda ćemo da odemo, i našu rođenu kuću. Nećemo ostati ovde. Imamo mi i kuću i piliće i voće i imanje stoput lepše nego ovde. Imamo i prijatelja, svakako. Možda

smo se nekad i bojali da nas ne isterate, ali sad je to prošlo. Imamo sopstvenu zemlju, ona je naša i možemo da odemo na nju."

Kerlijeva žena mu se nasmeja. "Budalo", reče. "Videla sam takvih mnogo. Da imate dve pare u belome svetu, već biste to propili i gledali čaši u dno. Znam ja vas, momci."

Kendijevo je lice postajalo sve crvenije i crvenije, ali pre nego što je progovorio, već se savladao. Bio je gospodar situacije. "Nije trebalo ni da govorim", reče mirno. "Bolje je možda da odete i gledate svoja posla. Mi znamo šta je naše i ne marimo da li vi to znate ili ne. Zato je možda bolje da se izgubite odavde, jer možda Kerliju neće biti pravo da nađe svoju ženu u štali sa nama 'ukočenim budalama'."

Gledala ih je u oči, ali sva su lica bila zatvorena. Najviše je gledala u Lenija, dok on nije zbunjen oborio oči. Najednom ona reče: "Otkuda ti te masnice po licu?"

Leni je pogleda kao krivac. "Kome - je l' meni?"

"Da, tebi."

Leni pogleda u Kendija tražeći pomoć, pa onda opet obori pogled na kolena. "Zahvatila mu ruku mašina", reče.

Kerlijeva se žena nasmeja: "Vrlo dobro, Mašino. Razgovaraću s tobom docnije. Volim mašine."

Kendi upade. "Pustite ovog momka s mirom. S njim nema nikakvog petljanja. Reći ću Džordžu šta mu pričate. Džordž neće da se mešate s Lenijem."

"Ko je Džordž?", upita ona. "Onaj mali što je došao s tobom?"

Leni se nasmeši srećan. "To je", reče. "To je on, i on će mi dati da gajim kuniće."

"Pa lepo, ako samo to želiš, ja ću ti nabaviti par kunića."

Kruks ustade sa ležaja i stade pred nju. "Dosta mi je toga", reče hladno. "Nemate pravo da ulazite u crnačku sobu. Nemate pravo da se uopšte mešate u ovo. Sad izađite odmah, i to brzo. Ako nećete, tražiću od gazde da vam više nikad ne dozvoli da uđete u štalu."

Ona se prezrivo okrete prema njemu. "Slušaj, crnče", reče. "Znaš li ti šta ti mogu učiniti ako samo zineš?"

Kruks je gledao beznadežno u nju, pa onda sede na krevet i povuče se u sebe. Ona ga je u stopu pratila. "Znaš li šta ti mogu učiniti?"

Izgledalo je kao da se Kruks smanjio. Stisnuo se uza zid. "Znam, gospođo."

"E pa, onda pazi šta radiš, crnče. Mogu da učinim da te obese na drvo tako lako da ne bude čak ni zanimljivo."

Kruks se sveo na ništa. Iščezla ličnost, iščezlo ja - ništa što bi izazivalo milost ili protest. Reče samo "Da, gospođo", a glas mu je zvučao bezbojno.

Za trenutak ona je stajala nad njim kao da je čekala da se samo pomakne, pa da ga ošine ponovo; ali Kruks je sedeo potpuno miran, okrenutih očiju, uvukavši u sebe sve što bi moglo da bode. Ona se najzad okrete onoj drugoj dvojici.

Stari Kendi ju je uporno posmatrao. "Ako to uradite, ja ću vas tužiti", reče on mirno. "Mi ćemo reći da ste pretili Kruksu."

"Tuži i idi dođavola", viknu ona. "Niko ti neće verovati, i ti to znaš. Niko te neće ni saslušati."

Kendi se umiri. "Da..." priznade on. "Niko nas ne bi ni slušao."

"Želim da Džordž dođe. Ja želim da Džordž dođe", reče Leni.

Kendi mu pride. "Ne boj se ništa", reče. "Baš sam čuo kako ljudi dolaze. Džordž je sad već u baraci, kladim se." Okrete se Kerlijevoj ženi. "Bolje da sad odete", reče spokojno. "Ako sad odete, nećemo reći Kerliju da ste bili ovde."

Ona ga hladno odmeri. "Neće biti da si nešto čuo."

"Bolje ne kušati đavola", reče on. "Iako niste u to sigurni, bolje uradite što bi trebalo."

Ona se okrete Leniju. "Baš mi je milo što si Kerlija malo izlemao. On je to i zaslužio. Ponekad bih i ja sama to učinila." Ona kliznu kroz vrata i iščeznu u mračnu štalu. Dok je prolazila kroz štalu, lanci su zveketali, neki konji zarzaše, a neki zatoptaše kopitama.

Izgledalo je da se Kruks lagano izvlači iz odbrambene ljuštore u koju se zavukao. "Je li istina što si rekao da se momci vraćaju?", upita.

"Dabome, čuo sam ih."

"Pa ja nisam čuo ništa."

"Kapija se zalupila", reče Kendi, pa nastavi: "Isuse, što se nečujno kreće Kerlijeva žena. Svakako ima veliko iskustvo."

Kruks je sad bežao od toga razgovora. "Momci, možda je bolje da odete. Čak mi se čini da vas ne želim više. Čovek druge boje mora

da poštuje neka pravila čak i ako ih ne voli."

"Ova nije smela tako da govori", reče Kendi.

"Ah, ništa", reče Kruks tupo. "Vaš dolazak i sedenje učinili su da sam zaboravio. Ono što kaže istina je." Konji zarzaše u štali, lanci se začuše, a neko viknu: "Leni! Hej, Leni! Jesi li u štali?"

"To je Džordž", uzviknu Leni. Pa onda odgovori: "Ovamo, Džordže, ovde sam."

Džordž se začas stvori na vratima i pogleda nezadovoljno. "Šta radiš u Kruksovoj sobi? Ne smeš tu da ulaziš."

Kruks klimnu glavom. "Rekao sam im, ali oni su i pored toga ušli."

"E pa, zašto ih nisi izbacio?"

"Nisu mi mnogo smetali", reče Kruks. "Leni je dobar momak."

Sad se i Kendi podiže. "Oh, Džordže! Stalno razmišljam i razmišljam. Dosećam se kako zaraditi novac čak i na kunićima."

Džordž se namršti: "Mislim da sam ti kazao da nikom o tome ne pričaš."

Kendi je bio utučen. "Nikome nisam ni pričao sem Kruksu", reče.

"Dobro, hajde, momci, izađite odatle. Isuse! Izgleda kao da ne smem da se maknem ni za trenutak."

Kendi i Leni ustadoše i pođoše prema vratima. Kruks pozva: "Kendi!"

"A?"

"Da li se sećaš šta sam ti ono rekao o okopavanju i onim grubim poslovima?"

"Da", reče Kendi, "sećam se."

"E pa, zaboravi to", reče Kruks, "nisam ozbiljno mislio. Šalio sam se. Ne želim da odem na takvo mesto."

"Pa, dobro, ako tako misliš. Laku noć."

Tri čoveka izađoše. Dok su prolazili kroz štalu, konji su rzali i zveketali lancima.

Kruks sede na krevet i posmatraše vrata za trenutak, pa onda dohvati bocu sa sredstvom za mazanje. Izvuče košulju na leđima, kanu nešto leka na ružičasti dlan, pa, savijajući ruku, poče polako da trlja leđa.

V

Cela jedna strana štale bila je ispunjena novim senom, a preko gomile visile su četvorozube vile obešene o gredu. Seno se spuštalo kao padina brega na drugi kraj štale, gde je bio prazan, ravan prostor za novu kosidbu. Sa strane su se videle jasje, a među pregradama glave konja.

Bila je nedelja posle podne. Umorni konji grickali su ostatke sena, udarali kopitama, grizli drvene jasje i zveketali lancima za vezivanje. Popodnevno sunce zrakasto se probijalo kroz pukotine štalskih zidova i u svetlim prugama počivalo na senu. U vazduhu se čulo zujanje muva, lenjo popodnevno zujanje.

Spolja su dopirali zveket potkovice o čeličnu motku i vika ljudi u igri, podstrekavanju i podsmehu. Ali u štali je bilo mirno i ustreptalo, lenjo i toplo.

Samo je Leni bio u štali, i sedeo je na senu pored sanduka za pakovanje, pod jaslama na onom kraju neispunjenom senom. Leni je sedeo na senu i posmatrao malo mrtvo kuče koje je ležalo pred njim. Leni ga je dugo posmatrao, pa ispruži ogromnu ruku i pogladi ga, pogladi ga od jednog kraja do drugog.

Leni je tiho govorio kučetu: "Zašto si moralo da crkneš? Ti nisi tako malo kao miševi. Nisam te jako lupio." On podiže kučetu glavu, pogleda je i reče mu: "Sad me možda Džordž neće pustiti da gajim kuniće, ako sazna da si mrtvo."

On napravi malo udubljenje pa položi kuče u njega, i pokri ga senom, da se ne vidi; ali je i dalje neprekidno posmatrao brežuljak koji je napravio. Zatim reče: "Ovo nije toliko rđavo da moram da idem da se krijem u žbunje O, ne! Ovo nije. Reći ću Džordžu da sam ga našao mrtvog."

On izvuče kuče i zagleda ga, pa ga pogladi od ušiju do repa. Onda nastavi zabrinuto: "Ali on će da pogodi. Džordž uvek pogađa. Reći

će mi: 'Ti si to učinio. Nemoj da pokušavaš da me varaš.' Pa će reći: 'E baš zbog toga nećeš gajiti kuniće!'"

Najednom planu: "Prokleta da si!", viknu. "Zašto baš da crkneš. Nisi malo kao miševi." Dohvati kuče, baci ga daleko od sebe i okrete leđa. Sede nadvijen nad kolena i prošapta: "Sad mi neće dozvoliti da gajim kuniće. Sad mi neće dati." Ljuljao se napred-natrag, rastužen.

Spolja se začu zvonki udar potkovice o čelični štap, pa onda skupna vika. Leni se diže, donese kuče natrag, položi ga na seno i sede. Ponovo je gladio kuče: "Nisi bilo dovoljno odraslo", reče. "Govorili su mi i govorili da nisi. Nisam verovao da ćeš tako lako crći." Prstima se igrao malim opuštenim uvom. "Možda se Džordž neće ljutiti", reče. "Pa šta je ovo prokleta stvorenjce i značilo za Džordža?"

Kerlijeva se žena pojavi iza jednih jasala. Došla je tako tiho da je Leni nije ni primetio. Nosila je svetlu pamučnu haljinu i papuče sa crvenim nojevim perjem. Lice joj je bilo namazano, a mali uvojci na svom mestu. Sasvim mu je prišla pre nego što je Leni podigao oči i opazio je.

Zabezeknut, u strahu, on nabaca prstima seno na kuče i odozdo nezadovoljno pogleda u nju.

"Šta ti je to, mladiću?", reče ona.

Leni je gledao u nju: "Džordž mi je kazao da sa vama nemam ništa - ni da pričam, ni išta drugo."

Ona se nasmeja. "Zar ti Džordž sve zapoveda?"

Leni spusti pogled na seno. "Kaže da neću moći da gajim kuniće ako sa vama razgovaram ili išta radim."

Ona reče spokojno: "On se boji da se Kerli ne naljuti. E, ali Kerlijeva ruka je u zavoju - a ako baš hoće, možeš i drugu ruku da mu slomiš. Mene nisi mogao da prevariš pričom da ga je zahvatila masina."

Ali se Leni nije dao navući. "Nikako. Neću sa vama ništa - ni da pričam."

Ona kleče u seno pored njega. "Slušaj", reče. "Svi muškarci sad igraju potkovice. Tek je četiri časa. Nijedan neće napustiti igru. Zašto da ne smem da razgovaram s tobom? Nikad ni sa kim da progovorim. Osećam se strašno usamljena."

"Dobro", reče Leni, "ali ne smem sa vama ni da razgovaram ni išta drugo."

"Osećam se usamljena", reče ona. "Ti možeš da razgovaraš sa svetom, a ja ne smem ni sa kim sem sa Kerlijem. Inače se ljuti. Kako bi tebi bilo kad ne bi smeo ni sa kim da progovoriš?"

"Dobro, ali ja ne smem", odgovori Leni. "Džordž se boji da ne zapadnem u nevolju."

Ona promeni temu. "Šta si to pokrio?"

Tada se sav Lenijev jad povrati. "Moje kuće", reče tužno. "Moje malo kuće." I on razgrte seno sa njega.

"A gle, mrtvo je", viknu ona.

"Bilo je tako malo", reče Leni. "Samo sam se igrao sa njim... A ono kao da je htelo da me ujede. A ja zamahnem... pa... ga onda ćušnem. Tako je crklo."

Ona ga je tešila. "Ne sekiraj se ništa. To je obično kuće. Možeš lako dobiti drugo. Ceo kraj pun je kučića."

"Nije to sve", objasni Leni snuždeno. "Džordž mi sad neće dopustiti da gajim kuniće."

"Zašto neće?"

"Pa, rekao mi je da, ako još što rđavo učinim, neće mi dati da gajim kuniće."

Ona mu se primače i poče umiljato: "Ne boj se što sa mnom razgovaraš. Čuješ li kako muškarcu napolju galame. U ovu igru su uložili četiri dolara. Nijedan je neće napustiti dogod se ne završi."

"Ako Džordž vidi da razgovaram sa vama, napraviće lom", reče Leni oprezno. "Rekao mi je to."

Lice joj postade ljutito. "Šta to ima na meni?", viknu. "Zar ja nemam prava ni s kim da razgovaram? Šta misle oni, ko sam ja, najzad? Ti si zgodan momak. Ne znam zašto ne bih smela s tobom da razgovaram. Nikakvo zlo ti neću učiniti."

"Pa, Džordž kaže da ćete nas uvući u sukob."

"Ah gluposti!", reče ona. "Šta ti ja zlo činim? Izgleda da se niko od njih ne brine kako ja živim. A ja ti kažem, nisam navikla na ovakav život. Od mene je moglo nešto postati. Možda još nije dockan", reče ona značajno. Tada najednom grunuše reči strasno, poverljivo, kao da se žurila da joj ne umakne prilika. "Živela sam u samom Salinasu", reče. "Dospelili smo se kad sam bila mala. Jednom je prošla neka pozorišna trupa i ja sam se upoznala s jednim glumcem. On mi je kazao da mogu da pođem s njima. Ali me moja stara nije

htela da pusti. Jer sam imala samo petnaest godina, kaže. Ali onaj je rekao da mogu. Da sam otišla, možeš zamisliti da ne bih ovako živela."

Leni je jednako gladio kuće. "Imaćemo malo imanje - i kuniće", objasni on.

Ona nastavi s pričom, brzo, da je ne bi prekinuo.

"Drugi put sam se opet upoznala s jednim muškarcem, i on je bio u filmu. Izašla sam sa njim na igranku u *Riversajd dans palas*. On je obećao da me ubaci u film. Rekao je da sam rođeni talenat. Čim se vrati u Holivud, on će mi pisati." Ona pažljivo osmotri Lenija da vidi da li je napravila utisak. "Nikad nisam dobila to pismo", reče. "Stalno mislim da mi ga je moja stara ukrala. E pa, više nisam mogla da ostanem na mestu odakle ne mogu nikud da krenem, ili da od sebe napravim nešto, i gde mi krađu pisma. A pitala sam je da li mi je ona ukrala pismo, a ona je rekla da nije. Tako sam se udala za Kerlija. Upoznala sam se s njim iste noći u *Riversajd dans palasu*. Je l' ti slušaš?", upita ona.

"Ja? Dabome."

"Dobro, nikome ovo nisam pre pričala. Možda i ne bi trebalo. Ne sviđa mi se Kerli. On nije zgodan čovek." Pošto se tako poverila Leniju, ona mu se primače još bliže i sede pored njega.

"Mogla sam da odem na film, i da nosim lepe haljine - sve one fine haljine što one nose. I mogla bih da stanujem u onim velikim hotelima, i da me svi samo slikaju. Pa kad bi imali premijeru, mogla bih da odem, pa da govorim preko radija, i to me sve ne bi ništa koštalo jer bih bila na filmu. I sve one fine haljine kao što one nose. Jer taj je čovek rekao da sam rođeni talenat." Pogleda u Lenija, pa učini veličanstveni, laki pokret rukom i šakom, tek da pokaže kako ume da glumi. Prste je povlačila za člankom, a mali prst držala odvojeno od ostalih.

Leni duboko uzdahnu. Spolja dopre zveket potkovice o metal pa onda hor odobravanja.

"Neko je postigao pogodak", reče Kerlijeva žena. Svetlost se dizala kako je sunce zalazilo. Sunčane pruge popeše se na zid i padoše na jasle i na konjske glave.

"Ako iznesem ovo kuće i bacim ga", reče Leni, "Džordž možda neće nikad ni saznati. Tada bih mogao bez smetnje da gajim kuniće."

Kerlijeva žena se naljuti: "Zar ti samo o kunićima umeš da misliš?"

"Imaćemo malo imanje", strpljivo objasni Leni. "Imaćemo kuću i baštu, i mesto za detelinu, a to je detelina za kuniće, i ja ću da napunim džak detelinom i odneću ga kunićima."

"Što si tako poludeo za kunićima?", upita ona.

Leni je morao pažljivo da misli pre nego što je došao do zaključka. On se oprezno primače, dok se ne nađe sasvim uz nju. "Volim da gledam fine stvari. Jednom sam na vašaru video kuniće sa dugom dlakom. A bili su tako fini, znate li. Neki put gladim miševe, ali samo kad nema ništa bolje."

Kerlijeva se žena odmače malo od njega. "Mislim da si zaista lud", reče.

"Ne, nisam", ozbiljno objasni Leni. "Džordž kaže da nisam. Volim da gladim prstima nešto fino, nešto meko."

Ona se malo umiri. "Pa ko ne voli?", upita. "Svako to voli. Ja volim da pipam svilu i kadifu. Voliš li ti kadifu?"

Leni se zagrcnu od zadovoljstva. "Nego šta", uzviknu srećno. "Čak sam imao jedno parče. Jedna žena mi je dala to parče. A ta žena je bila - moja rođena tetka Klara. Baš meni ga je dala - evo ovoliko parče. Voleo bih da mi je ta kadifa sad ovde." Lice mu se namršti. "Izgubio sam je. Odavno je već nisam video."

Kerlijeva se žena nasmeja. "Ti si lud", reče. "Ali izgleda da si zgodan momak. Baš kao veliko dete. Ali čovek može da razume šta misliš. Kad uređujem kosu, poneki put sednem i gledam je, jer je tako meka."

Da pokaže kako, ona pogladi teme prstima.

"Neki imaju oštru kosu", reče samozadovoljno. "Eto Kerli. Njegova je kosa kao žica. Ali moja je meka i fina. Naravno, ja je dosta i češljam. To je čini finom. Evo ovde - pipni ovde." Ona uze Lenijevu ruku i položi je na svoju glavu. "Pipni tu i vidi kako je meka." Lenijevi ogromni prsti počеше da je miluju. "Nemoj da je zamrsiš", reče.

"Oh! Kako je divno", reče Leni pa pomilova jače. "Oh, kako je divno."

"Pazi sad, zamrsićeš je", viknu ona srdito. "Prestani sad, svu ćeš mi je zamrsiti." Ona trgnu glavu u stranu a Leni steže prste i povuče je za kosu. "Pusti", viknu ona. "Pusti!"

Leni se bio izbezumio. Lice mu je bilo zgrčeno. Tada ona vrisnu, a Lenijeva druga šaka zaklopi joj usta i nos. "Molim vas, nemojte", preklinjao je. "Oh! Molim vas nemojte to činiti. Džordž će biti besan." Ona se besno otimala pod njegovim rukama. Nogama se bacakala po senu i izvijala se da se oslobodi, a ispod Lenijeve šake dopirala je prigušena vika. Leni se od straha zaplaka. "Oh! Molim vas nemojte to da radite", molio je. "Džordž će reći da sam uradio nešto rđavo. Neće mi dati da gajim kuniće." On malo odiže ruku, a njen promukli krik izlete. Tada se Leni naljuti. "E pa sad nemojte", reče. "Neću da se derete. Vi ćete me uvući u nevolju. Baš kao što mi je Džordž rekao. Nemojte to činiti." Ona se i dalje otimala, oči su joj bile divlje iskolačene od užasa. On je tada dohvati jer se bio naljutio na nju. "Nemojte da vičete", reče on i prodrmusa je; a njeno se telo koprčalo kao riba. Onda se umiri jer joj je Leni prebio vrat.

On pogleda u nju, pa pažljivo skide dlan s njenih usta, a ona ostade nepomična. "Ja neću da vas povredim", reče, "ali Džordž će se ljutiti ako vičete." Kad ona ne odgovori, niti se pomače, on se naže sasvim nad nju, podiže joj ruku i pusti je da padne. Za trenutak je izgledao pometen. A zatim uplašeno prošaputa: "Učinio sam nešto rđavo, opet sam učinio nešto rđavo."

On stade da je zatrpava senom, dok je delimično ne pokri.

Spolja dopreše usklici ljudi i dvostruki udar potkovice o metal. Prvi put Leni postade svestan spoljnog sveta. On se saže na seno i oslušnu. "Uradio sam nešto zaista rđavo", reče. "Nisam smeo to da uradim. Džordž će biti besan. I... rekao je... da se sakrijem u žbunje dok on ne dođe. Ala će besneti. U žbunje, dok ne dođe. To mi je rekao." Leni se vrati i pogleda u mrtvu ženu. Kuče je ležalo sasvim uz nju. Leni ga podiže. "Baciću ga", reče. "Ionako je već dosta nevolje." On sakri kuče pod kaput, dopuza do zida štale, pa pogleda kroz pukotine prema igračima. Onda otpuza do poslednjih jasala i nestade.

Sunčeve pruge sad su bile visoko na zidu, a svetlost u štali postade blaža. Kerlijeva žena je ležala na leđima, upola zatrpana senom.

Bilo je vrlo tiho u štali, a popodnevna tišina vladala je i na ranču. Izgledalo je da čak i zvuk bacanih potkovic, čak i glasovi ljudi u igri postaju tiši. U štali je počelo da se smrkava pre nego napolju. Golub ulete kroz otvorena vrata za seno, načini krug, pa ponovo izlete

napolje. Iza poslednjih jasala pojavi se ovčarska kučka, uzana a duga, sa teškim, visećim sisama. Na pola puta do svog ležaja u sanduku, gde su joj bili mladunci, ona oseti miris smrti Kerlijeve žene, i dlaka joj se na leđima naježi. Ona skiknu, dopuza do sanduka i uskoči među kućice.

Kerlijeva žena ležala je upola pokrivena žutim senom. I sva zloba i svi planovi i sve nezadovoljstvo i sva želja za pažnjom behu iščezli sa njenog lica. Bila je vrlo lepa i jednostavna, a lice joj je bilo slatko i mlado. Sada su joj narumenjeni obrazi i nakarminisana usta davali izraz života i lakog sna. Kovrdže, mali nežni uvojci, rasuli su se po senu, oko glave, a usnice se rastavile.

Kao što se nekad događa, vreme se zaustavi, zalebde i potraja mnogo duže nego obično. I zvuk umuče i pokret prestade za mnogo, mnogo duže nego tren.

Onda se vreme postepeno probudi i poče lagano da odmiče. Konji zatoptaše s one strane jasala, lanci zazveketaše. Napolju, glasovi ljudi postadoše jači i jasniji.

Iza poslednje pregrade za konje začu se glas starog Kendija. "Leni", zvao je on. "Oj, Leni! Jesi li tu? Opet sam nešto razmišljao. Sad ću ti reći šta možemo da uradimo, Leni." Stari se Kendi pojavi iza poslednje pregrade za konje. "Oj, Leni!", viknu ponovo, onda se zaustavi, a telo mu se ukoči. Glatkim dankom protrlja bele čekinjave zaliske. "Nisam znao da ste vi ovde", reče Kerlijevoj ženi.

Kad ona ne odgovori, on priđe bliže. "Ne biste smeli ovde da spavate", reče negodujući; priđe joj blizu i: "Oh, Bože!" On se obazre bespomoćno i protrlja bradu. Onda brzo skoči i izađe iz štale.

Ali sad štala ožive. Konji su toptali i rzali, žvakali seno iz jasala, tresli lancima. Tada se opet pojavi Kendi, a sa njim Džordž.

"Šta si to hteo da mi pokažeš?", reče Džordž.

Kendi pokaza na Kerlijevu ženu. Džordž iskolači od. "Šta joj je?", upita. Priđe joj, a tada i on kao i Kendi jeknu: "Oh, Bože!" Klekao je pored nje, stavio joj ruku na srce, a kad se najzad podiže, sporo i ukočeno, lice mu je bilo tvrdo i stegnuto, kao od drveta, a od bez izraza.

"Ko je to uradio?", upita Kendi.

Džordž hladno pogleda u njega. "Zar se ne dosećaš?", upita, a Kendi je ćutao. "Trebalo je da znam", reče Džordž beznadežno. "Čini

mi se da sam to znao tu negde pozadi u glavi."

"Šta ćemo sad da radimo, Džordže, šta ćemo sad?", upita Kendi.

Džordžu je dugo trebalo da odgovori. "Mislim... da moramo... reći momcima. Mislim da moramo da ga uhvatimo i zatvorimo. Ne možemo ga pustiti da pobegne. Pa, jadnik će umreti od gladi." Pokušavao je da se uteši. "Možda će ga zatvoriti i biti dobri prema njemu."

Ali Kendi reče uzbuđeno: "Treba da ga pustimo da pobegne. Ti ne znaš ovog Kerlija. Kerli će hteti da ga linčuje. Kerli će ga ubiti."

Džordž je posmatrao Kendijeve usne. "Da", reče najzad, "to je tačno. Kerli je takav. I drugi će hteti." I on se osvrte na Kerlijevu ženu.

Tada Kendi izgovori ono čega se najviše bojao. "Ti i ja možemo da uzmemo ono malo imanje, je l' da možemo, Džordže? Ti i ja možemo da odemo tamo i lepo da živimo, je l' da možemo, Džordže? Je l' da možemo?"

Pre nego što je Džordž odgovorio, Kendi obori glavu i pogleda na seno. Razumeo je.

Džordž reče polako: "Sad mi se čini da sam znao od samog početka. Čini mi se da sam znao da nikad nećemo uspeti. On je toliko voleo da sluša o tome da sam najzad i ja sam poverovao u ono što sam mu pričao."

"Onda - sve je propalo?", upita Kendi zlovoljno.

Džordž ne odgovori na to pitanje. On reče: "Radiću mesec dana, pa ću uzeti mojih pedeset dolara i presedeću u nekoj vašljivoj javnoj kući celu noć. Ili ću sedeti u kockarnici dok poslednji ne ode kući. Onda ću se vratiti, radiću još mesec dana pa ću opet imati pedeset dolara."

"Pa on je bio tako dobar momak. Nisam mislio da će tako što učiniti", reče Kendi.

Džordž je i dalje ukočeno gledao u Kerlijevu ženu. "Leni to nije uradio iz zlobe", reče. "On stalno izaziva nesreće, ali ne iz zlobe." Pa se uspravi i pogleda u Kendija. "Slušaj sad. Moramo reći momcima. Moraju ga uhvatiti, čini mi se. Nema drugog izlaza. Možda ga neće raniti. Ne dam da rane Lenija", reče oštro. "A ti slušaj. Možda će momci pomisliti da sam i ja umešan u to. Zato ja sad idem u baraku. Onda ti pričekaj malo, pa izađi i reci momcima o njoj, a i ja ću doći i

praviću se kao da je dotle nisam video. Hoćeš li to da učiniš? Tako da niko ne pomisli da sam i ja umešan?"

"Svakako, Džordže. Dabome, tako ću uraditi", reče Kendi.

"U redu. Daj mi nekoliko minuta pa onda istrči i kaži kako si je baš našao. Idem sad." Džordž se okrete i brzo izađe iz štale.

Stari Kendi ga je pratio očima. Bespomoćno pogleda u Kerlijevu ženu, pa se postepeno njegova tuga i ljutina izliše u reči. "Ti, prokleta vucibatino", reče zlobno. "Ipak si to učinila, je li? Ja sam siguran da ti je milo. Svi su znali da ćeš zamesiti stvar. Ti nisi živela na dobro. Ni sad nisi na dobro, vašljivice." On šmrknu, a glas mu zadrhta. "A ja sam hteo tako rado da kopam u bašti i perem tanjire za ove momke." Zaustavi se, pa nastavi monotono. Ponavljaio je stare reči: "Ako bi naišao cirkus ili utakmica... mi bismo išli da gledamo... samo bismo rekli: 'Dođavola sa radom', i išli da gledamo. Nikog ne bismo ni pitali nikad. Pa bismo imali svinju i piliće... a u zimu malu poširu peć... pa kad pada kiša... mi sedimo unutra." Oči mu se zamagliše od suza, on se okrete i nemoćno izađe iz štale trljajući čekinjaste zaliske patrijkom šake.

Buka igre prestade. Glasovi se upitno podigoše, trka koraka odjeknu, ljudi banuše u štalu. Slim i Karlson i mladi Vit i Kerli, i Kruks pozadi, van dometa pažnje. Kendi je išao za njima, a poslednji dođe Džordž.

Džordž je obukao plavi pamučni kaput i zakopčao ga, a crni šešir navukao je nisko nad oči. Ljudi oprččaše poslednju pregradu za konje. Pogledi im u mraku padoše na Kerlijevu ženu, i oni stadoše mirno, i posmatrahu.

Onda joj Slim mirno priđe, pa joj opipa ruku. Dugim prstom tače joj obraz, pa onda zavuče ruku pod malo iskrivljeni vrat i prstima ga ispita. Kad ustade, ljudi se zbiše oko njega i čarolije nestade.

Kerli naglo ožive. "Znam ko je to učinio", viknu. "Onaj veliki pasji sin je to učinio. Znam da je on. Jer su svi drugi bili napolju i igrali potkovice." Postepeno on pređe u bes. "Uhvatiću ja njega. Idem po lovačku pušku. Sam ću da ubijem besnog psa. U trbuh ću mu sasuti metke. Hajdemo, momci." Besno izjuri iz stале.

Karlson reče: "Idem po luger", pa i on istrča.

Slim se mirno okrete Džordžu. "Čini mi se da je to zaista Leni učinio. Prebijen joj vrat. Leni je to mogao učiniti."

Džordž ne odgovori, samo klimnu polagano. Šešir mu je bio toliko natučen da se oči nisu videle.

Slim nastavi: "Možda kao onda u Vidu što si mi pričao."

Džordž opet klimnu.

Slim uzdahnu. "Znaš, mislim da ćemo ga morati uhvatiti. Kuda misliš da je otišao?"

Izgledalo je kao da Džordžu treba dugo vremena da progovori. "On... morao je otići prema jugu", reče. "Došli smo sa severa pa je valjda otišao na jug."

"Mislim da ćemo ga morati uhvatiti", ponovi Slim.

Džordž stade sasvim uz njega. "Zar ne bismo mogli da ga uhvatimo pa da ga ovi zatvore? On se izbezumio, Slime. On to nije učinio iz zlobe."

Slim klimnu. "Možda", reče. "Ako uspemo da obuzdamo Kerlija, možda. Ali Kerli će hteti da ga ubije. Kerli je još uvek besan zbog ruke. A zamisli opet: da ga zatvore, pa da ga vežu, pa da ga metnu u kavez. Nije ni to dobro, Džordže."

"Znam", reče Džordž. "Znam."

Karlson utrča. "Ovaj pokvarenjak mi je ukrao luger", viknu. "Nema ga u torbi." Kerli uđe za njim, a u zdravoj ruci držao je lovačku pušku. Sad je Kerli bio hladan.

"Sve je u redu, momci", reče. "Crnac ima lovačku pušku. Uzmi je ti, Karlson. Kad ga vidiš, nema milosti. Nišani u trbuh. To će ga presaviti nadvoje."

"Ja nemam pušku", reče Vit uzbuđeno.

"Ti idi u Soledad i dovedi policiju", reče Kerli. "Nadi Ola Viltza, on je izabrani šerif. Hajdemo sad." Okrete se podozrivo Džordžu. "I ti ćeš s nama, prijatelju."

"Da", reče Džordž, "i ja ću. Ali slušaj, Kerli, jadnik je lud. Nemoj ga ubijati. Nije znao šta je uradio."

"Da ga ne ubijem?", viknu Kerli. "Ukrao je Karlsonov luger. Svakako ćemo ga ubiti."

"Možda je Karlson prosto zaturio revolver", reče Džordž slabo.

"Video sam ga jutros", reče Karlson. "Ne, ukraden je."

Slim pogleda u Kerlijevu ženu. "Kerli... možda će biti bolje da ostaneš ovde pored žene", reče on.

Kerlijevo lice se zacrvene. "Ja idem", reče. "Prosuću mu utrobu sam, čak i jednom rukom. Samo da ga nađem."

Slim se okrete Kendiju. "Onda ostani ti, Kendi, sa njom, a mi da pođemo."

Oni krenuše. Džordž se zaustavi za tren pored Kendija i obojica su gledala u mrtvu ženu, dok Kerli ne podviknu: "Ej ti, Džordže! Ti da budeš uz nas da ne bismo pomislili da si i ti u to umešan."

Džordž krete polako za njima, a noge je vukao teško. A kad oni odoše, Kendi se skupi na senu i posmatraše lice Kerlijeve žene. "Bednice", reče meko.

Glasovi počеше da se udaljavaju, štalu je postepeno obuhvatio mrak, a u pregradama konji su udarali kopitama i zveckali lancima. Stari Kendi leže na seno i pokri oči rukom.

VI

Dockan po podne bilo je tiho na zelenom dubokom jazu reke. Sunce je već napustilo dolinu i pelo se uz padine Gabilenskih planina, a vrhovi brda bili su ružičasti od sunca. Ali pored jaza, među pegavim divljim smokvama, pala je prijatna senka.

Vodena zmija kliznu lako preko jaza, njišući glavom kao periskopom, s jedne strane na drugu; plivala je uz jaz sve do nogu nepomičnog ždrala koji je stajao u plićaku. Nema glava i kljun sunuše nadole, zgrabiše zmiyu za glavu, a kljun je proguta dok joj se rep mahnito uvijao.

Daleki udar vetra dopre odnekud i iznenadni vihor prodre kroz vrhove drveta, kao talas. Lišće divlje smokve okrete posrebrena naličja, a vetar ponese mrko suvo lišće po zemlji nekoliko koraka. Niz za nizom finih nabora od talasića prelete preko zelene površine jaza.

Kao što je naišao, vetar prestade, a čistina se ponovo utiša. Ždral je i dalje, čekajući nepomično, stajao u plićaku. Još jedna mala vodena zmija dopliva uz reku njišući izdignutom glavom s jedne strane na drugu.

Najednom, iz žbunja se pojavi Leni, tiho kao što se prikrada medved. Ždral zalupa krilima, izdiže se iz vode uvis i odlete niz reku. Mala zmija kliznu među trske uz obalu.

Leni tiho priđe do ivice jaza, kleče i stade da pije, usnama gotovo ne dodirujući vodu. Kad neka ptica šušnu iznad suvog lišća iza njega, on trže glavu, napreže oči i uši u pravcu zvuka dok ne ugleda pticu, pa onda opet spusti glavu i nastavi da pije.

Kad završi, on sede na obalu, upola okrenut prema jazu, tako da je mogao da pazi na utabanu stazu. Onda zagrla kolena i položi bradu na njih.

Svetlost se pela iz doline, a kako je odlazila, vrhovi planina kao da su goreli u sve jačoj vatri.

Leni je govorio, tiho: "Eto vidiš, nisam zaboravio, dođavola. Sakrij se u žbunje i čekaj Džordža." On navuče šešir na oči. "Džordž će čudo da mi napravi", reče. "Džordž će reći da hoće da bude sam, a ja da mu više ne smetam." On okrete glavu i pogleda u svetle planinske vrhove. "Mogu da odem pravo tamo i da nađem neku pećinu", reče, pa nastavi tužno, "i nikad više neću jesti sos... a i baš me briga. Ako me Džordž neće... ja ću otići... ja ću otići."

Tada iz Lenijeve mašte izađe mala, debela starica. Nosila je teške ispupčene naočari i ogromnu kockastu pamučnu kecelju sa džepovima, uštirkanu i čistu. Ona stade pred Lenija i stavi ruke na kukove, pa se nezadovoljno namršti na njega.

A kada je progovorila, progovorila je Lenijevim glasom: "Govorila sam ti i govorila", reče. "Rekla sam ti: 'Slušaj Džordža jer je on tako dobar prema tebi.' Ali ti nikad ne slušaš. Uvek uradiš nešto rđavo."

A Leni joj odgovori: "Pokušavao sam, draga tetka Klaro. Pokušavao i pokušavao, pa nisam uspeo."

"Ti nikad ne misliš na Džordža", nastavi ona Lenijevim glasom. "On ti stalno čini nešto prijatno. Kad dobije komad kolača, on ti uvek da pola, i više od pola. A ako ima sosa, on sve sipa tebi."

"Znam", reče Leni ojađeno. "Pokušavao sam, draga tetka Klaro. Pokušavao i pokušavao."

Ona ga prekide. "Za sve vreme, da nije tebe, on bi se lepo provodio. On bi uzeo zaradu i divno se zabavljao u javnoj kući, a mogao bi i da zasedne u kockarnicu i igra karata. Ali on se samo o tebi stara."

Leni je cvileo od tuge. "Znam, draga tetka Klaro. Evo odmah idem u planinu da nađem pećinu, pa ću tamo sam da živim i neću više smetati Džordžu."

"Ti to tako samo pričaš", reče ono oštro. "Uvek tako pričaš, a znaš vrlo dobro da nikad nećeš to učiniti. Ipak ćeš ti ostati i dalje mučiti Džordža."

Leni reče: "Pa ja baš mogu i da odem, Džordž mi sad neće dati da gajim kuniće."

Tetka Klara tad nestade, a iz Lenijeve glave izađe džinovski kunić. Sede na zadnje noge pred Lenija, stade da mrda ušima i da nabira njušku. I on progovori Lenijevim glasom.

"Da gajiš kuniće", reče podrugljivo, "budalo jedna. Nisi ti za kuniće. Zaboravio bi na njih i ostavio ih gladne. To bi učinio. A šta bi na to Džordž rekao?"

"Ne bih zaboravio, ne bih", reče glasno Leni.

"Vraga ne bi", reče kunić. "Nisi ti za to. Nisi ti ni za šta. Bog je svedok da je Džordž učinio sve da te izvuče iz šljama, ali to tebi ne vredi. On će ti štapom isterati bube iz glave, to će uraditi."

Sada Leni borbenu odvratiti: "To neće. Džordž neće tako što učiniti. Znam Džordža od - već sam zaboravio otkad - i nikad nije digao ruku i štap na mene. On je dobar prema meni. Neće on biti zao."

"Znaj da si mu dodijao", reče kunić. "On će te namrtvo premlatiti, pa će otići, a tebe ostaviti."

"Neće", povika Leni mahnito. "Neće to učiniti. Znam ja Džordža. Ja i on putujemo zajedno."

A kunić je tiho neprekidno ponavljao: "On će te ostaviti, budalo jedna, ostaviti samog, ostaviće te, budalo."

Leni zapuši uši. "Neće. Kažem ti da neće." Pa povika: "O! Džordže... Džordže, Džordže!"

Džordž se tiho pomoli iz grmlja, a kunić skoči natrag, u Lenijev mozak.

Džordž reče mirno: "Šta se, dovraga, dereš?"

Leni se podiže na kolena. "Nećeš da me ostaviš, Džordže, je li? Znam da nećeš."

Džordž ukočeno priđe i sede pored njega. "Neću."

"Znao sam", reče Leni. "Nisi ti takav."

Džordž je ćutao.

"Džordže!", reče Leni.

"Da?"

"Opet sam učinio nešto rđavo."

"Nije više važno", reče Džordž, pa ponovo ućuta.

Samo su najviše stene sad bile na suncu. Senka u dolini bila je plava i meka. Iz daljine dopreše dovikivanja momaka. Džordž okrete glavu i oslušnu viku.

"Džordže", reče Leni.

"Da?"

"Zar me nećeš grditi?"

"Grditi?"

"Pa da, kao što si uvek ranije činio. Kao ono: 'Da nema tebe, uzeo bih svojih pedeset dolara...'"

"Isuse, Leni! Ne sećaš se ničega što se događa, ali svaku moju reč pamtiš." Džordž se strese. Reče drveno: "Da sam sam, mogao bih da živim tako lako." Glas mu je bio monoton, bez ubedljivosti. "Dobio bih posao i ne bih imao muke." Pa prestade.

"Nastavi", reče Leni. "I kad dođe kraj meseca..."

"I kad dođe kraj meseca, uzeo bih svojih pedeset dolara i otišao bih... u javnu kuću..." Opet prekide.

Leni žudno pogleda. "Nastavi, Džordže. Zar me više nećeš grditi?"

"Ne", reče Džordž.

"Dobro, mogu ja i da odem", reče Leni. "Otići ću pravo u brda i naći ću pećinu ako me nećeš."

Džordž se ponovo strese. "Ne", reče. "Hoću da ostaneš sa mnom."

"Pričaj mi kao ono ranije", reče Leni uporno.

"Šta da ti pričam?"

"O drugim momcima i o nama."

Džordž reče: "Momci kao mi nemaju porodice. Zarade neku paru, pa onda to profučkaju. Nemaju nikog na svetu da se brine o njima, dovraga..."

"Ali mi ne", viknu Leni srećan. "Pričaj sad o nama."

Džordž je malo ćutao. "Ali mi ne", reče on.

"Jer..."

"Jer ja imam tebe a..."

"A ja imam tebe. Mi imamo jedan drugog, i eto zato, zato ima neko ko se brine o nama", viknu Leni pobedonosno.

Večernji povetarac pirnu preko čistine, lišće zašušta, a talasići preleteše preko zelenog jaza. Glasovi ljudi začuše se opet, ovoga puta mnogo bliže. Džordž skide šešir. Glas mu zadrhta. "Skini šešir, Leni, Vazduh je tako prijatan."

Leni poslušno skide šešir i položi ga na zemlju pored sebe. Senke su se u dolini više plavile, veče se brzo spuštalo. Vetar donese zvuk kršenja granja u grmlju.

"Pričaj kako će biti", reče Leni.

Džordž je slušao te šumove. Naglo se užurba. "Gledaj preko reke, Leni, a ja ću ti tako živo pričati da ćeš skoro sve videti."

Leni okrete glavu i pogleda preko jaza na padine Gabilenskih planina koje su postepeno tamnele. "Mi ćemo imati malo imanje", poče Džordž, zavuče ruku u spoljni džep i izvuče Karlsonov luger. Otkoči ga, pa ruku s revolverom položi na zemlju iza Lenijevih leđa. Onda pogleda u Lenijev potiljak, tamo gde se kičma i lobanja sastaju.

Čovečji glas viknu uz reku, a drugi mu odgovori.

"Hajde", reče Leni.

Džordž podiže revolver, a ruka mu zadrhta, i on ponovo spusti ruku na zemlju.

"Hajde", reče Leni. "Kako će biti. Imaćemo malo imanje."

"Imaćemo kravu", reče Džordž. "A možda i prase i piliće... A imaćemo i leju sa detelinom."

"Za kuniće", uzviknu Leni.

"Za kuniće", ponovi Džordž.

"A ja ću da gajim kuniće."

"A ti ćeš da gajiš kuniće."

Leni se zagrcnu od sreće. "I živećemo od plodova zemlje."

"Da."

Leni okrete glavu.

"Nemoj, Leni. Gledaj pravo preko reke, kao da vidiš imanje."

Leni ga poslušao. Džordž pogleda u revolver.

Sad se začu lom grana od koraka u samom žbunju. Džordž se okrete i pogleda u tom pravcu.

"Hajde, Džordže. Kad ćemo to da imamo?"

"Uskoro ćemo imati."

"Ja i ti."

"Ti... i ja. Svi će biti dobri prema tebi. Neće više biti nevolja. Niko neće vređati nikoga, niti krasti."

"Ja sam mislio da si besan na mene, Džordže", reče Leni.

Glasovi se sad približiše. Džordž diže revolver i oslušnu.

"Hajde sad to da uradimo. Hajdemo tamo odmah", molio je Leni.

"Da, baš sad. Moram. Mi moramo."

I Džordž podiže revolver, učvrsti ruku i prinese cev sasvim uz Lenijev potiljak. Ruka mu se tresla žestoko, ali lice se zateže i ruka se umiri. Povuče obarač. Pucanj se odvalja uzbrdo pa se ponovo skotrlja dole.

Leni zadrhta, pa se prevali polako napred, na pesak, i osta ležeći bez pokreta. Džordž se strese i pogleda u revolver, pa ga onda baci na obalu, pored gomile pepela.

U žbunju se začuše glasovi i trčeći koraci. Slim je vikao: "Džordže, gde si, Džordže?"

A Džordž je ukočeno sedeo na obali i gledao u svoju desnu ruku kojom je bacio revolver. Gomila izbi na čistinu, na čelu s Kerlijem. On vide Lenija na pesku. "Ubio ga, tako mi Boga." Pa siđe i pogleda Lenija, onda diže oči na Džordža. "Baš u potiljak", reče tiho.

Slim priđe pravo Džordžu i sede tik uz njega. "Nemoj se žalostiti", reče Slim, "i to se mora ponekad."

I Karlson je stajao više Džordža. "Kako si to uradio?", upita.

"Pa... uradio sam", reče Džordž umorno.

"Je l' kod njega bio moj revolver?"

"Da, kod njega."

"Pa si mu ti oduzeo revolver i ubio ga."

"Da. Tako je." Džordž je skoro šaputao. Ukočeno je posmatrao desnu ruku kojom je držao revolver.

Slim uhvati Džordža za lakat. "Hajdemo, Džordže. Ja i ti ćemo sada da se vratimo i da popijemo nešto."

Džordž pusti da mu pomognu da ustane.

"Da, da popijemo."

"Morao si, Džordže. Kunem se da si morao. Hajde sa mnom", reče Slim.

On povede Džordža preko staze, prema državnom drumu.

Kerli i Karlson pogledaše za njima. A Karlson reče: "Šta sad, dovraga, muči ovu dvojicu?"

Sken i obrada:

www.balkandownload.org

Goc@

O autoru

Džon Stajnbek (Salinas, Kalifornija, SAD, 1902 - Njujork, 1968), odrastao je u plodnoj zemljoradničkoj dolini nedaleko od pacifičke obale. U toj dolini, kao i na obali, biće smeštena radnja nekih od njegovih najboljih književnih dela. Godine 1919. odlazi na Univerzitet Stanford, gde neredovno pohađa nastavu književnosti i kreativnog pisanja sve do 1925. godine, kada prekida studije. Tokom nekoliko narednih godina zaraduje za život kao radnik i novinar u Njujorku, a potom kao čuvar imanja na jezeru Tahoe, sve vreme radeći na svom prvom romanu *Zlatni pehar* (*Cup of Gold*, 1929). Pošto se oženio i preselio na Pacifik Grouv, objavio je dva kalifornijska romana: *Rajski pašnjaci* (*Pastures of Heaven*, 1932) i *Zemlji i nebu* (*To a God Unknown*, 1933), a istovremeno se posvetio pisanju kratkih priča koje su kasnije sabrane u knjizi *Duga Dolina* (*The Long Valley*, 1938). Popularnost i finansijska sigurnost došle su tek sa *Kvartom Tortilja* (*Tortilla Flat*, 1932), zbirkom priča o monterejskim *paisanosima*. Neprestano eksperimentišući tokom svoje književne karijere, Stajnbek je često pravio zaokrete. Kalifornijska radnička klasa je u fokusu tri moćna romana iz poznih tridesetih godina dvadesetog veka: *Neizvesna bitka* (*In Dubious Battle*, 1936), *O miševima i ljudima* (*Of Mice and Men*, 1937) te, po mišljenju mnogih, njegovo najbolje delo *Plodovi gneva* (*The Grapes of Wrath*, 1939). Početkom četrdesetih, sa scenariom za *Zaboravljeno selo* (*The Forgotten Village*, 1941), Stajnbek je postao filmski stvaralac, a sa *Kortesovim morem* (*Sea of Cortez*, 1941) ozbiljan izučavalac biologije mora. U ratu je svoj doprinos dao napisavši *Bombe su bačene* (*Bombs Away*, 1942) i kontroverznu novelu-dramu *Mesec je zašao* (*The Moon is Down*, 1942). *Gužva u fabrici* (*Cannery Row*, 1945), *Zalutali autobus* (*The Wayward Bus*, 1947), *Biser* (*The Pearl*, 1947), *Ruski dnevnik* (*A Russian Journal*, 1948), još jedna eksperimentalna drama - *Vatrena svetlost* (*Burning Bright*, 1950) i

Zapisi sa Kortesovog mora (The Log from the Sea of Cortez, 1951) prethodili su objavljivanju monumentalnog romana *Istočno od raja* (1952), ambiciozne sage o dolini Salinas i hronici pišćeve porodice. Poslednje decenije svog života proveo je u Njujorku i Sag Harboru sa svojom trećom ženom, sa kojom je proputovao svet. Među značajnim njegovim poznijim delima su *Slatki četvrtak (Sweet Thursday, 1954)*, *Kratka vladavina Pipina Četvrtog (Short Reign of Pippin IV: A Fabrication, 1957)*, *Bio jednom jedan rat (Once There Was a War, 1958)*, *Zima našeg nezadovoljstva (The Winter of Our Discontent, 1961)*, *Putovanja sa Čarlijem u potrazi za Amerikom (Travels with Charley in Search of America, 1962)*, *Amerika i Amerikanci (America and Americans, 1966)* i posthumno objavljeni *Dnevnik o romanu Istočno od raja: pisma (Journal of a Novel: The East of Eden Letters, 1969)*, *Viva Zapata! (1974)*, *Kralj Artur: Legende o kralju engleskom i vitezima okruglog stola (The Acts of King Arthur and His Noble Knights, 1976)* i *Radni dani: Dnevnici o Plodovima gneva (Working Days: The Journals of The Grapes of Wrath, 1989)*. Umro je 1968, šest godina pošto je dobio Nobelovu nagradu za književnost (1962).-32385-876300

1 Onaj koji vrši prenos tereta svojim mazgama. (Prim. prev.)

2 Na engleskom "smol" znači mali. (Prim. prev.)

3 Vrsta revolvera. (Prim. prev.)

Oni su neobičan par: Džordž je mali, vispren i tamnoput;
Leni, krupan čovek koji poseduje um malog deteta. Ipak,
oni čine „porodicu“ držeći se jedan drugog kako bi
pobedili usamljenost i otuđenost.

Kao radnici u kalifornijskim prašnjavim poljima koji
jedva sastavljaju kraj sa krajem, oni grabe svaki posao
koji stignu. Jer Džordž i Leni imaju plan: da postanu
vlasnici komada zemlje i barake koju mogu nazvati
svojom. Kad pronađu posao na ranču u dolini Salinas,
ostvarenje njihovih snova čini se da je nadohvat ruke.
Ali čak ni Džordž ne može sačuvati Lenija od provokacija
koketne žene niti predvideti kobne posledice Lenijevog
nepokolebljivog pokoravanja stvarima
kojima ga je Džordž učio.

„Stajnbekov kratki roman uzdiže
živote siromašnih i obespravljenih
na jedan viši, simboličan nivo.“

Džems Topam

„Uzbudljiva priča koju ćete
pročitati u dahu.“

New York Times

Laguna
www.laguna.rs

ISBN 978-86-521-1812-0

Table of Contents

I
II
III
IV
V
VI
O autoru